DE ROMANÆ HISTORIÆ Scriptoribus

EXCERPTA A

BALTHASSARE BONIFACIO

Ex Bodino, Vossio, aliisque.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXXVII.

Apud Antonium Pinellum.

HEROI MAGNO,
Et Musarum parenti,
DOMINICO MOLINO.

Balthassar Bonifacius S. D.

Vadraginta rei Romanæ scriptorum elenchum, iussu tuo, Domine, confeci. Ædificium, mole quidem exiguum, non tamen sine ingenti labore, atq; industria summa ad fastigium perductum. Restabat vt tuo nomine inscriberetur, statimq; ingredientibus Genius tuus pro foribus præsto esset, qui bonos tutò deduceret, malos aut ingressu, aut obtrectatione prohiberet. Tibi verò potissimum Historici debebantur, qui omnes propemodum Historicos rectè factorum tuorum narrationibus defatigas. Cygnos tibi offerre æquum erat, qui inter Cygnos natus, atq;

educatus, non modò ipse cygneùm canas, sed alijs quoque suauem cantionem inspires. Nam quod Philostratus de Apollonio suo speciosè mentitus est, id ego de te, nostro Apolline, dicam verè, à Cygnorum choro tuos esse natales exceptos, & magna hilaritate concelebratos, felicibus quibusque auibus applaudentibus. Nempe is futurus eras, vt tuis auspicijs, & si quis natura abhorreret à Musis, vt Euripides inquit, elegans subitò, atq; eruditus euaderet. Mirabuntur fortasse qui hęc nostra legerint, me, tanquam bombylium, inani susurro ausum esse obstrepere suauissimis antiquorum occentibus; eosq; in ius vocare, qui, iam dudum inter Diuos recepti, ab omni humana censura putantur immunes. Sed enim viam institi, quam præiuit Sigonius, quamq;, autoritate tua stratam, & munitam, ipse mihi indicasti. Quod si ego hisce Viris iudicandis longè à scopo aberrauero, tuum erit, Domine, collimare, & vmbonem ipsum attingere, *Ut contra si quis sentiat, nil sentiat*, quemadmodum eleganter dixit Sedigitus.

Vale. Taruisio V. Non. Octobr. MDCXXVI.

A D

DOMINICVM MOLINVM,

MAGNVM CONSILII SAPIENTEM.

Sigonius, Vir summe, tuas quanquam imbuit aures,
Obsecro ne spernas hoc teretismameum.
Postea quam Priamum magna obstupuere loquentem,
Astyanacta loqui curua theatra sinunt.
Auriculas philomela canens vbi mulsit heriles,
Non ingrata suum pica salutat herum.
Nullius, aut minimi precij bellaria, lauti
Delicias epuli claudere sæpe solet.

Balthassar Bonifacius.

SENATORI NOBILISSIMO,
ET SAPIENTISSIMO
DOMINICO MOLINO.

Balthassar Bonifacius S. D.

ON me latet, Vir Sapientissime, hunc librum summis illis, & selectis ingenijs, quibus ego placitura non scribo, crambem recoctam meritò visum iri. Etenim iudicium, atq; elenchum Historicorum iam olim Antonij tres Viperanus, Posseuinus, & Riccobonus, συμπατριώτης *meus, Petrus item Crinitus, Ioannes Bodinus, Franciscus Patritius, Theodorus Zuingerus, Iustus Lipsius, Dauid Chytraus, Claudius Verderius, Carolus Sigonius, Gherardus Vossius, alijq; non pauci, quadam, vt ita dicam, riualitate, atque æmulatione,*

con-

confecerunt. At mihi in hoc opere elaborando ea ſola mens, id conſilium fuit, tibi vt gratificarer poſtulanti, vel potius obtemperarem præcipienti. Hoc tamen fortaſſe muſopatagi non ſunt credituri; neq; ego ſanè illos perſuaſum ibo; ſatis mihi ratus fore conſcientiam facti, tuumq́, Vir Ampliſsime, teſtimonium; qui probè noris vtrùm id mihi ſeriò præceperis, adacto etiam ad iugulum verendæ cuiuſdam, & plusquam herilis autoritatis gladio, quem nunquam herclè ſtrinxiſti, quin mihi parendi neceſsitatem incußeris. Vale.

Taruiſio. IV. Non. Octob. MDCXXVI.

HISTORICORVM NOMINA,
Quorum in hoc opere ſcripta cenſentur.

I. Polybius.
II. Cæſar.
III. Salluſtius.
IV. Diodorus.
V. Dionyſius.
VI. Liuius.
VII. Valerius.
VIII. Velleius.
IX. Plinius ſen.
X. Plutarchus.
XI. Tacitus.
XII. Frontinus.
XIII. Plinius iun.
XIV. Suetonius.
XV. Appianus.
XVI. Æmilius.
XVII. Florus.
XVIII. Iuſtinus.
XIX. Dion.
XX. Herodianus.
XXI. Capitolinus
XXII. Lampridius.
XXIII. Trebellius.
XXIV. Vopiſcus.
XXV. Spartianus.
XXVI. Vulcatius.
XXVII. Eutropius.
XXVIII. Ammianus.
XXIX. Aurelius.
XXX. Oroſius.
XXXI. Rufus.
XXXII. Zoſimus.
XXXIII. Procopius.
XXXIV. Agathias.
XXXV. Iornandes.
XXXVI. Marcellinus.
XXXVII. Beda.
XXXVIII. Diaconus.
XXXIX. Anaſtaſius.
XL. Zonaras.

DE ROMANÆ HISTORIÆ SCRIPTORIBVS EXCERPTA

A BALTHASSARE BONIFACIO

Ex Bodino, Vossio, alijsq;.

I.

OLYBIVS, Lycortæ filius, natione Arcas, patria Megalopolitanus, gente Patritius, quadraginta voluminibus non Romanorum solum, & si horum in primis, sed simul aliarum Orbis gentium res gestas complectitur; quamobrem Historiam suam Catholicam vocat. Ex omnibus Polybij scriptis, quinque priores libri integri ad nos peruenerunt primùm; reperta deinde fragmenta duodecim librorum sequentium; legationes item ex omnibus historiarum libris collectæ: preciosa me Hercules analecta, ac inter cimelia, non sine quadam veneratione, asseruanda: quibus docemur cur nam Romani post clades à Pœnis acceptas emerserint, & ad summum potentiæ fastigium

ſtigium peruenerint: Quomodo inſtituendus optimus imperator, & quibus artibus in primis inſtructus eſſe debeat: Quo pacto ſigna per faces dare maximè oporteat: Qua ratione potuerint Romani ſuperare phalangem, quæ Macedonibus immortalis habebatur, eiusq; naturæ, vt vinci nequaquam poſſet. Damnatur Polybius impietatis, quod de religionibus nefariè ſcripſerit. Quem ſcopulum dum effugeret Liuius in ſuperſtitionem impegit, hoc enim ferè comparatum eſt, vt dum vitia fugimus, in contraria curramus, quemadmodum ſapienter dixit Horatius. Sed Liuius excuſatione dignior, quàm Polybius, videtur; propterea quod ſuperſtitione præſtat, quàm impietate contaminari, & falſam, quàm nullam habere religionem. Ex antiquis in hunc ſcriptorem genuinum fregit Scylax Geographus, aut Sillographus potius, ex recētioribus Sebaſtianus Maccius, pædagogum ſubinde appellans, terræ filium, iactatorem, periautologon, vaniloquum, ambitioſum, oſtentatorem, extra rem non aliò digredientem, niſi vt de ſe prædicando gloriam ſibi compararet; denique præcepta Hiſtoriæ conſcribendæ nimis affectatè inſerentem, quibus ne ipſe quidem, qui ea tradebat, vſquequaque paruerit: Quod in eo vitium deprehendiſſe cũ primis profitetur Patritius. Animaduerſores, vt ait Voſſius, non modò ſpiſſa, ſed etiam ſtolida inſcitia.

Quis

Quis enim recti vir iudicij non exosculetur tam benignam scriptoris indolem, qui duplici functus munere Historici, & Philosophi, narret simul, & moneat? Silicet Perotto visus est vno in opere, & summus Historiographus, & Orator maximus, & optimus Physiologus. Testatur etiam Bodinus hunc inter meliores rerum gestarum enarratores verissimum haberi, esse vbique sui similem, eruditum, grauem, in laudibus parcum, in reprehensionibus acerbum, ac, veluti prudentem legislatorem, & bonum Imperatorem, multa de militari, vrbanaq; disciplina, multa de Historici officio disputare; locorum verò, ac regionum descriptiones neminem veterũ diligentius explicasse; magnamq; Europæ partem, oram Africæ, & Asiam minorem, vt populorum mores obseruaret, peragrasse. Et nihil sanè tam prope fuisse videtur, quam vt ipse cum paucis ad boni Historici ideam proximè accesserit: Marcus enim Brutus, prudens rerum æstimator, ac propterea subtilis adeo verborum pensiculator, vt ne Cicero quidem ei satisfaceret, tanti Polybium fecit, vt, etiam vltimis atq; afflictissimis patriæ temporibus, partim ad solatium doloris, partim ad vitæ institutionem, non modò legeret studiosissimè, sed quæ ab eo fusius explicata essent, compendio constringeret. Hunc, vt egregiæ prudentię virum, reiq; bellicæ experientissimum, Æmilianus Scipio

domi, militiæq; secum habuit, vt docet Velleius, indiuiduum consultorem. Hic ille est, cuius solertia, quemadmodum scribit Ammianus, porta Chartaginis suffossa, captaq; ciuitas fuit. Hic ille est, qui ab Achiuis ad Ptolemæum Epiphanem in Ægyptum, ad Consules item Romanos in Thessaliam missus, honorificentissimis legationibus fungebatur. Hic ille est, qui coram spectauit cladem atq; excidium Vrbis, totius Græciæ florentissimæ, cum bimaris illa Corinthus à Lucio Mummio diriperetur: Vt absq; vlla iactantiæ labe dicere potuerit cum Ænea Maroniano se narrare, quæ ipse miserrima viderit, & quorum pars magna fuerit. Nobis igitur nullam, quam ex eius vel doctrina, vel experientia capere vtilitatem possemus, inuidendam ratus, vno opere, vt diximus, prodere sui temporis Historiam, simulq; praxim tradere instituit ciuilis prudentiæ, tum eius, quæ in administratione reipublicæ versaretur, tum etiam eius, quæ ad militarem disciplinam pertineret; quibus duabus partibus ars illa Regia, quam politicen vocant, absoluitur. Quod ad dictionem Polybij attinet, Dionysius Halicarnassæus incuriam eius reprehendit, & minus accuratam verborum comprehensionem. Sed profectò nihil mirum est elegantiarum orationis parum solicitum fuisse Virum serijs rebus, & grauibus semper deditum, cui suffi-

cerect

ceret efficacitas sententiarum; incorruptaq; veritas narrationis, quiq; non grauaretur eloquentiæ palmarium cedere Herodoto, ac Xenophonti. Quanquam dictionem eius non esse vsquequaq; improbandam, vel ex eo constat, quod Liuius, Historicorum disertissimus, integros ex eo libros propè ad verbum describat. Quem tamen noster hic parum candidè nullo alio dignatur encomio, quàm scriptoris non contemnendi; nisi id apud Liuium κατὰ λιτότητα dictum intelligamus, quomodo Achilles Homero vocatur non infirmissimus Achæorum. Eadem propemodum parcimonia bonus autor à Cicerone appellatur: Quem secutus Iosephus virum bonum nuncupauit: Strabo hominem grauem, & serium: Ælianus autem vno verbo plurimas laudes amplectens, virum multiscium: Velleius præcellentem ingenio virum. Denique Perottus gloriatur se egregiam, & luculentam præstantis, & sinceri scriptoris Historiam in lucem Latinam proferre, in qua cum magnitudine, ac diuersitate rerum gestarum splendor quoque verborum coniunctus est, & suauitas orationis quibusdam quasi luminibus sententiarum ita resperfa, vt nemo res Romanas, vel verius, vel copiosius, vel maiore cum diligentia prosequatur. Sed Perotto longè eruditior Casaubonus, vt multo ampliorem, & castigatiorem nobis Polybium exhibuit, sic de incom-

comparabili hoc autore melius sensit, omnemque ex eo calumniç maculam detersit; cùm illud confirmare nequaquam vereretur, non posse aliquem neque Græcum inueniri, neque Latinum ex illo meliorę seculo, ne dum e posterioribus, quem Polybius non aliqua legitimæ historiæ laude, aut etiam pluribus, antecedat. Quanquam verò dictio Polybiana duriuscula, & parum compta Dionysio censeatur, in serijs tamen, magnisque scriptoribus minus interdum culta dictio, nõ sine austeritate quadam, iuuat; vt poma quædam sunt suauiter aspera, & in vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat; quemadmodum Seneca eleganter dicebat. Nam quod ad notam impietatis attinet, atrocissimi criminis suspicionẽ à Polybio propulsauit Suidas, cum testaretur Fortunæ in Polybianis historijs nullum esse locum, & Diuina prouidentia cuncta mortalium administrari. Non deest, sed non eminet in Polybio facundia; nihil verò est iniquius illis, qui nullam putant esse eloquentiam, nisi vbi nihil est præter eloquentiam. Sed facultatem dicendi in autore tam graui laudatum ire par fuerit iniuriæ; qui vt orationis delicijs, & verborũ amœnitatibus vni, aut alteri historicorum fortasse est inferior, ita ciuili prudentia, solida doctrina, rei castrensis peritia, sincera fide, exquisito iudicio, grauibus sententijs, imperatorio quodam stylo, &
proprijs

proprijs alijs historiæ, omnibus numeris perfectæ, dotibus sic excellit, vt pauci e cunctis, siue Græcis, siue Romanis, cum ipso mereantur componi, anteponi certè nullus. Idque profectò Constantinus Imperator fassus est non tam verbo, quàm facto: Cùm enim in suum pandecten historicum e Diodoro, Dionysio, Iosepho, Dione, & alijs primæ notæ scriptoribus pauca admodum seligeret, Polybium penè totum descripsit, atque operi suo inseruit. Vtinam verò illi Augusto eius incæpti nunquam venisset in mentem, ea quidem lege vt integro hoc scriptore frueremur; aut corpus illud saltem ab eo confectum haberemus. At sic erat in fatis, vt ex Græcis Imperatoribus, luctuosa literarum clade, alius Iurisconsultos, alius Historicos nobis eriperet, vt pro Papinianis Bartholos, pro Polybijs Zonaras legeremus.

I I.

AIVS IVLIVS CÆSAR, culmen humani ingenij, naturæ conatus vltimus, monstrumq́; vt eum Cicero vocat, omnibus admirandum: nam quid attinet Homero primas cum Plinio decernere, cum de Cæsare nihil ferè dici possit, quin de omnium laudibus quippiam detrahatur? Scriptor est purus, & elegans, in verborum structura accuratus,

tus, ac omninò placidi instar fluuij procurrens; politicus quoque, & grauis sententijs, quo Xenophōtem excellit, cæteroqui ei non dissimilis multum. Scripsit Commentariorum de bello Gallico libros septem, de Ciuili tres. Marci Tullij de ijs iudicium est per quàm celebre: Nudi sunt, inquit, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste, detracto: Sed dum voluit alios habere paratum vnde sumerent, qui vellent scribere Historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volent calamistris inurere; sanos quidem homines à scribendo deterruit; nihil est enim in Historia pura, & illustri breuitate dulcius. De eisdem Hirtius prædicat in hęc verba, Tullianis propè gemina: Adeo probantur omnium iudicio, vt prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio; Cæteri enim quàm benè, atq; emendatè, nos etiam quàm facilè, atq; celeriter eos perscripserit scimus. Dolet meritò Vossius studiosæ iuuentutis vicem, quæ satis infrequens est in nobilissimo, atq; adeo diuino hoc scriptore: Aut si quibus in manu sit, haud aliùs cuiusquam rei legitur gratia, quàm ob eximiam Romanæ linguæ puritatem, verborumq; proprietatem summam; cum ex eo tamen haurire sit preciosam pulcherrimarum rerum supellectilem. Porrò si quid in eo culpandum videtur, hoc

vnum

vnum illud fuerit, quod in his, quæ iure optimo verterentur ei vitio, non satis interdum veritati litauerit: Nam & Asinius Pollio parum diligenter, parumq; integra fide Commentarios conscriptos putat; Cum Cæsar pleraque, & quæ per alios erant gesta incautè crediderit, & quæ per se, vel consulto, vel obliuione, perperam ediderit, quemadmodum testatur Tranquillus. De Cæsare Dictatore, quod ad eius scriptionem attinet, hæc sunt ferè, quæ apud clarissimos autores reperiuntur elogia. Cæsar habet peracre iudicium ait Cicero, & splendidam quandam minimèq; veteratoriam ratione͂ dicendi tenet. Facit eum Tacitus summis oratoribus æmulum. Vocatur ab Hircio præcellentis ingenij, sermonisq; præter alios castissimi. A' Valerio Maximo humani ingenij perfectissimum columen. Ab Aulo Gellio grauis autor linguæ Latinæ, Ab eodem rursus excellentis ingenij, & prudentiæ vir. Denique Fabius Quintilianus hoc illi reddidit testimonium: Caius Cæsar si foro tantùm vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur, tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio, vt illum eodem animo dixisse, quo bellauit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira sermonis, cuius propriè studiosus fuit, elegantia. Neque immerito Cæsar vocatur à Plinio inter mortales animi vigore præstantissimus; scribe-

re nanque, & legere simul, dictare, & audire solitus erat; epistolas verò quaternas pariter, & septenas librarijs dictare. Casaubonus Iulij Cæsaris Commentarios diuinum opus, & maximarum, atque vtilissimarum rerum doctrina fœtum nominauit. At Paulus Manutius tanti scriptoris hoc ferè texuit encomium: Eminet inter omnes, primumq; sibi dignitatis gradum Caius Cæsar iurè vendicat; nam, & vixit qua plurimum ætate Romæ floruit eloquentia, & coluit ipse eloquentiam præter cæteros. Rebus verò gerendis non interfuit modò, verùm etiam præfuit; quo factum vt vsum quoq; qui valet in scribenda Historia multum, cum doctrina coniunxerit. Præclari illius Commentarij, quibus nihil habent perfectius Latinæ literæ, se non solum omnibus omnium Historijs æquare, verùm anteferre etiam videntur. Breuitatem scimus in oratione magnam esse laudem, cum eo tamen si vitetur obscuritas, facilè enim, cum illam sequimur, in hanc incidimus, quod in Thucydide vitiũ Marcus Tullius notauit. At Cæsar, cum breuitatem maximè omnium adamauerit, ita tamen pressus est, vt eodem nihil fieri possit illustrius. Propriè loquitur, & significanter, & ornamentorum tantum habet, quantum in exponenda re decet: nã elaboratam studiosius orationem, nimiaq; excultam elegantia prudentium aures non modò in
Com-

Commentarijs, verùm in Historia quoque respuunt.

III.

AIVS SALLVSTIVS CRISPVS, rerum Romanarum, vt de eo cum Tacito sentiam, florentissimus autor, confecit Historiam ab Vrbe condita, quæ deperijt, nec iam superest integrum quicquam, præter bellum Iugurthinum, & Catilinæ coniurationem. Dictionem eius omnes antiqui existimãt breuem, ac neruosam esse, & Thucydidis æmulam, ita enim censuit Velleius. Scriptor est inter Latinos planè Atticus, qua laude Demostheni propior est, quàm Cicero ipse, ex Adriani Turnebi sententia. Sed vt Thucydidem multi reprehendunt, ita Sallustium non omnes probarunt. Nam Asinius Pollio notat eius obscuritatem, & audaciam in trãslationibus, & nimiam priscorum verborum affectationem, quòd dedita opera obsoletas voces ex Catonis originibus excerperet. Quamobrem à Valerio Probo apud Gellium vocatus est nouator verborũ, quod scilicet vetera, & iam desita verba recentaret. Exploduntur à Fabio principia, & procemia Sallustiana, vt nihil ad Historiam pertinentia, nimisq; insulsè lamentationum, & querimoniarum plena. Trogus autem Pompeius in Sallustio reprehendit,

quòd conciones directas,atq; orationes longas operi suo inserendo, Historiæ modum excesserit. Senecæ verò in Sallustio displicuit obscura breuitas, amputatæ sententiæ,& verba ante expectatum cadentia. Sallustium Adrianus Cæsar adeo nihili fecit,vt ei Cæcilium prætulerit. Flauius item Vopiscus, cum nimis vniuersim neminem scriptorum, quantum ad Historiam pertinet, non aliquid esse mentitum affirmet, Sallustium nominatim ignominia notauit. Vitandam oratori præcipit Fabius Sallustianam breuitatem, & abruptum sermonis genus, quod ociosum fortasse lectorem minus fallit, properantem transcurrit, audientem transuolat; quamuis hoc qualecunque est vitij, in ipso virtutis locum obtinuisse fateatur. Cui subscribens Macrobius, In genere, inquit, dicendi copioso. Cicero dominatur, in breui Sallustius regnat. Quibus gemina sunt verba illa Apuleij: Nec opulentiam requirit Cicero, nec parcimoniam Sallustius. Crinitus verò, Est, inquit, eius oratio tam absoluta, tam casta, & innocens, vt meritò ab eruditis diuina breuitas censeatur. Sed & Fabius ipse alio loco fatetur oratione eius, ac breuitate nihil audiri posse perfectius, præsertim apud vacuas, & eruditas aures. Neque immeritò vocatur ab Aulo Gellio Sallustius subtilissimus breuitatis artifex. Constat porrò ex veterum commentarijs hunc ingenio

genio fuisse acri, & in studijs literarum accurato. Itaque à Vibio Sequestre autor certissimus nuncupatur: Et ab Aurelio Augustino veritatis nobilitate donatur. Et quidem certè optima fide, & perquàm sedula diligentia videtur Historiam composuisse. Fertur enim in partem operis, cum de rebus Punicis ageret, tanto studio incubuisse, vt regiones Africæ adierit, & maxima solertia perlustrauerit, quo maiore solicitudine veritatem exploraret. Neque verò multum eius gloriæ luminibus obstruxisse arbitramur criticorum, vel calumniã, vel inuidentiam: Nam, vt Gellius testatur, quanquàm multi non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque, & obtrectare, plura tamen inscitè, aut malignè vellicant: Neque impedire potuerunt quominus doctissimorum corda, vt inquit Martialis, diuinarent Sallustium in Romana Historia principem fore: Quos inter Bodinus Sallustium integerrimi scriptoris, liberi in iudicando, magnarumq; rerum vsu præditi nominibus decorauit. A Stoicis nescio quibus vapulauit Sallustius, quòd, cùm alienæ luxuriæ grauissimus esset obiurgator, & censor, cumq; Metellum Pium sugillaret, quòd, præter suam, & populi Romani dignitatem, & modestiam, conuiuijs in Hispania, omnique luxu vteretur; postea vero ipse, deprehensus in adulterio, loris benè cæsus, pœnas in-
con-

continentiæ dediſſet; cumq; opibus præter modũ affflueret, hortos illos, deliciarum ſuarum conſcios, quorum veſtigia adhuc Romæ cernimus, omnibus amœnitatum generibus inſtruxiſſet, doctrinamq; ſuam factis funditus euertiſſet; & is profectò videtur Caſaubono Salluſtius fuiſſe, qui, omnium libidinum ſeruus, ſic aliorum vitijs perpetuò iraſceretur, quaſi inuideret. At nos huiuſmodi, veluti ſcopulos prætereuecti, in hiſtoricorum ſcripta; non in mores, inquirimus.

IV.

IODORVS, AGYRIO, Siciliæ oppido, oriundus, ætate Cæſaris vixit, vt ipſe non ſemel de ſe teſtatur. Longæuus tamen fuit, & ad medium vſque Auguſti principatum ſuperauit. Vniuerſalem Hiſtoriam, quam Bibliothecam inſcripſit, quadraginta libris abſoluit: Quorum ſex primi, vt ipſe in ſua præfatione docet, continebant res ante bellum Troianum geſtas, easque, quæ fabulis proditæ fuerant, tum Barbaricas, tum Græcanicas vetuſtates. Vndecim verò ſequentibus res vbique locorum geſtas, à bello Iliaco ad Magni Alexandri exceſſum, comprehendebat. Denique tribus, & viginti poſterioribus libris deſcripſit quicquid relatu dignum contigerat vſq; ad initium belli à Romanis aduerſus Gallos,

ſuſcepti,

ſuſcepti, quo Caius Iulius Cæſar, cui magnitudo factorum, & ſupra mortalem potentia, Diui nomẽ peperere, pugnaciſſimis gentibus debellatis, Imperium Latinum ad Britannicas vſq; inſulas prolatauit. Nunc de tanto opere vix quindecim extant libri, paucaq; ex Photio, alijſq; collecta. Et quo maior iactura eſſet, periere ſimul Beroſus, Theopompus, Ephorus, Philiſtus, Calliſthenes, Timæus, ex quorum lucubrationibus aſſiduo triginta annorum labore Hiſtoriam ſuam Diodorus congeſſerat. Hunc Rhodiginus meus fabuloſum ſcriptorem appellat: Cui Viues aſtipulatur, nihil eo fuiſſe nugacius affirmans. Hi verò de Hiſtoria ipſa loquuntur; nam de titulo Plinius, cum reprehenderet alios, qui magnificis, atq; ampulloſis inſcriptionibus, propter quæ vadimonium deſeri poſſet, quæq; vel lac gallinaceum pollicerentur, inſaniebant, Diodorum autem, qui purè, & ſimpliciter Bibliothecam inſcripſerit, putaret primum inter Græcos deſijſſe nugari. Quod autem Diodorus in Theopompo redarguit, ex libris octo, & quinquaginta, quinque eſſe, quorum dubia ſit fides, id in eum poterit retorqueri, non iniuſta, vt plerique aiunt, recriminatione: Nam ex quadraginta Diodori libris, quinque priores toti penè ex fabulis conflati videntur. Sanè multa ſunt errata Diodori in ſupputatione olympiadum, & Roma-

norum

norum magistratuum appellatione; quo nomine à Bodino, Sigonio, Pighio, sæpenumero vapulauit. Cæterùm ipse se purgat Diodorus, qui priores illos Historiæ suæ libros vocat enarrationes veterũ fabularum; neque enim diffitetur prisci temporis Historiam fabulis esse permistam;neq; omnino vera esse, aut credibilia putauit;quæ de Heroicis tem poribus memorantur: sed tamen satius esse duxit quomodocunque res priscas nosse, quàm eas penitus ignorare. Nec certè negare possumus magnam fuisse huius autoris industriam, & studium veritatis, quo incensus longinquas peregrinationes per Asiam, atq; Europam suscepit, nullis periculis territus, nullisq; laboribus fractus, quo minus loca ipsa lustraret, de quibus scripturus esset. Quã quidem ob diligentiam commendatur in primis non modò ab ethnicis scriptoribus, sed etiam à Iustino Martyre, atq; Eusebio Cæsariense: Qui tamen illud explosione, ac sibilo excipiunt, quod interpretatus est annos fuisse Lunares, cum homines annos mille aliquando viuerent; quasi verò non etiã num longæuus quisque mille mensibus, hoc est octoginta annis, viuat; vt interim transeam quàm liquidò appareat ex libro Geneseos annos illos fuisse Solares. Dictionem Diodori carpit, atq; arrodit Bodinus, qua nihil magis vulgare dici possit; reprehenditq; eos, qui Diodorum Appiano anteponunt,

nunt, cui ne conferendus sit quidem, siue dicendi genus, siue rationem Historiæ spectent. Sed vir multo acrioris iudicij Photius Patriarcha Diodorum ait vsum esse dictione perspicua, nec nimium ornata, sed Historiæ maximè consentanea, neque affectare puram putam Atticam elocutionem, sed neque deijci in vulgarem, & tritam dicendi formã, verùm mediocri eloquentia gaudere. Illo quoque nomine laudandus videtur, quod illustrium in doctrinis virorum ætates solus, e veteribus ad Historiam adiunxerit: Quod inter neotericos nimis religiosè obseruauit religiosus vir Iacobus Philippus.

V.

DIONYSIVS ALEXANDRI filius Halicarnassensis, quem felici illo Augusti seculo floruisse inter omnes conuenit, orsus a vetustis Aboriginibus, & priscis Italiæ incolis pertexuit Historiam vsque ad primum bellum Punicum, eò desinens vnde Polybius inceperat: Opusq; suum Romanas antiquitates inscripsit; nisi is titulus proprius sit priorum duntaxat librorum, quos ante cæteros, vt præliminares, atq; isagogicos, ceu promulsidem quandam lecturis prægustandos proposuit. Ex libris viginti, quos à Dionysio constat fuisse scriptos, vndecim extant, qui-

bus peruenit vsq; ad ablatam Decem uiris dominationem, militarium tribunorum potestatem abrogatam, & consulatum Patribus restitutum anno Vrbis Conditæ CCCXII. Nec bonus tantùm Historicus fuit, sed etiam Rhetor disertus, & Criticus nobilis; quod ostendunt opuscula eius, quæ supersunt, à Theodoro Gaza in latinum conuersa, de characteribus antiquorum oratorum, de compositione orationis, de epithalamijs, epitaphijs, panegyricis rectè conficiendis; quorum gratia cum optimis artis dicendi præceptoribus numeratus est à summo illius artis magistro Quintiliano. Eam illi laudem Scaliger tribuit, quod accuratius, ac, vt ita dicam, religiosius tempora nemo obseruauit; & præcipua quidem est laus hęc in Historia, quæ dicitur esse lux temporum. Liuio quoque in ea parte præfertur, quòd plura, quàm ille scribat, & diligentius enarret, quæ ad Romanas antiquitates pertinebant. Bodinus multo, & verius, & melius Dionysium scripsisse autumat, quàm Fabium, Sallustium, Catonē; eaq; diligentia vsum, vt Græcos omnes, & Latinos superasse videatur: nam quæ Latini, quasi peruulgata, neglexerunt, sacrificia, ludos, triumphos, magistratuum insignia, censum, auspicia, comitia, totiusq; populi difficilem in classes, ac tribus partitionem, Senatus autoritatem, iussa plebis, magistratuum imperia, populi pote-
statem,

ſtatem, denique vniuerſam Romanorum in guber nanda Republica diſciplinam vnus omnium accuratiſſimè declarauit: Et quo maior ex eius Hiſtoriæ lectione vtilitas caperetur, Græcorum ritus, & mores cum Romanis inſtitutis comparauit. Neque prætermiſit leges Romuli, Numæ, Seruij, quæ ſine hoc autore nobis interuerſæ fuiſſent: Hæc ſiquidem Latini ſcriptores, quaſi æquè exteris atq; ciuibus nota, ac perpetuò manſura, tacuerunt, quæ Dionyſius, Plutarchus, Polybius, Dion, Græci homines, diligenter pertractarunt. Quod ſi Hiſtoria Dionyſij integra extaret, nihil eſſet cur Varronis theſauros quæreremus; huic enim Dionyſius, & præterea Pompeio, ac Tuberoni tanta fuit non ſolum beneuolentia, ſed etiam familiaritate coniunctus, vt ab eorum colloquijs præclara omnia hauſiſſe videatur. Laudant in eo peritiores Græci ſermonis moderatum dicendi genus, atq; Atticam puritatem; nam ſtylus Dionyſij, quemad modum loquitur Photius, eſt καινοπρεπὴς gratam videlicet, ac decoram habens nouitatem; orationis elegantia, per ſeculta, & ſuauis, rerum particularium narratione, & quibuſdam iucundiſſimis digreſſionibus exornatur, quibus dictio quoque leniri poterat, quæ in aſperitatem abijſset. Video quibuſdam tædio fuiſse Dionyſij prolixitatem, longasq; in vtranq; partem diſceptationes; qua tamẽ

in re multo intemperantius peccauit Thucydides. Id verò Sebastiano Maccio visum est intolerabile; Dionysium suis armis conuinci, & cæcutire qui facem alijs prætulerit, damnasse enim conciones in alijs, ipsum tamen tam obliquas, & mistas, quàm etiam directas frequentare. Sanè quidem explosere quamplurimi Historiographos cõcionabundos, vt à rei veritate aberrantes, fictæ enim sunt pleræque omnes huiuscemodi orationes, ijsq; legendis multum temporis frustra conteritur. Harum verò dissertationum euersores præcipui fuerunt ex recentioribus Franciscus Patritius, & Paulus Benius in Patauina Humanitatis Cathedra Collega meus: Quos tamen oppugnat Vir Græcè, & Latinè doctissimus Lugdunensis Batauorum Gymnasij miraculum, ex cuius vberrimis fontibus nostri, qualescunque, riuuli diducuntur, Ioannes Gherardus Vossius, Artis Historicæ sectione vicesima, vbi omnium fermè vtriusque linguæ Historicorum exemplis conciones in Historia retinendas comprobauit: Primùm enim consilia, deinde acta, ac denique euentus, Ciceronis iudicio, narrare oportet: Consilia verò sine concionibus vix, aut ne vix quidem narrari possunt. Quare huius criminis pœna tu quoque, Domine, quasi adiecto Mineruæ calculo, absoluis Dionysium.

VI.

V I.

TITVS LIVIVS PATAVINVS, lac Musarum, mare tranquillum, anima eloquentiæ, eorum, qui nunc supersunt scriptorum Romanæ Historiæ longè princeps, lactea quadam vbertate dictionis diuinitus facundus, amans virtutum, osor vitiorum, rectus iudicij, rerum togæ, rerum sagi, & si non ex vsu, neque experientia, egregiè tamen peritus, ab Vrbe Condita ad Diui Augusti æuum centum, & quadraginta libris diuinas illas lucubrationes perduxit, quarum tamen longè maximam partem, ingenti rei literariæ iactura deperditam, nunquam fortasse inuenturi, desideramus; nec tanti operis reliquos habemus nisi quinque, & triginta libros. Solus hic mortalium dignus censetur, cuius propè inuicto calamo populi omnium gentium victoris res gestæ scriberentur. Neque sanè mirum videri potest sapientissimum Regem Alphonsum Aragoniũ summa ambitione, & conatu petijsse à Patauinis brachium huius viri, quo præclara illa commentaria descripsit. Nullius certè libri tam libenter, vt inquit Regius, nec tanta cum voluptate lectitantur; nimirum, quod mellea quadam dicendi suauitate exundare videtur; qua vel in quotidiano, & familiari sermone adeo polluisse vir ille traditur, vt

com-

complures, nobilitate, opibusq; præstantes, tam admirabilis facundiæ fama permoti, ex vltimis Hispaniæ, Galliæq; finibus, quo eum audirent loquẽtem, Romam se se contulerint: Et, quod est maximè mirandum, quos tantæ Vrbis, ac tum præcipuè florentis, ac triumphantis, contemplatio ad se antea non traxerat, vnius viri eloquentia perduxit. Quo maior sit eorum inscitia, qui Patauinitatem quandam in Liuio reprehendunt, quam disperеam si Asinius ipse, tam ridiculæ inuentor calumniæ, quid esset sciebat. Dubitatum quidem semper est ab eruditis, pendetq; etiam num inexplicata quæstio de Liuiana Patauinitate; nonnullis existimantibus delicatum Pollionis Asinij palatum visum sibi fuisse aliquid in Liuio gustare, quod non vsquequaq; saperet genium Romani sermonis. Credentibus alijs hoc nomine peregrinitatem orthographiæ fuisse reprehensam; scribebat enim, vt ex lapidibus antiquis colligitur, *sibe*, & *quase*, pro *sibi*, & *quasi*. Quod primus, nisi fallor, obseruauit Laurentius Pignorius, alter Patauinorum Liuius, originum patriæ, atque adeo totius vetustatis solertissimus indagator. Contendentibus alijs eam Patauinitatẽ nihil aliud esse, quàm iterationem simul plurium in eisdem periodis verborum. Quibusdam volentibus studium partium Pompeianarum illam esse Patauinitatem ab Asinio notatam. Denique

nique non paucis suspicantibus patriæ suæ, suorumq; ciuium laudes, parte operis iam deperdita, effusè amplificatas, hac voce censeri. Senecæ Liuius creditus est fuisse ingenij magni magis, quàm boni. Bodinus accusat in Liuio dicendi varietatem, interdum enim valdè copiosus est, interdum verò concisus; contra quàm fecit Polybius, sibi semper æqualis. Caius autem Caligula Maronis, & Liuij scripta, ac imagines, teste Suetonio, minimum absfuit quin ex omnibus bibliothecis amouerit, caussatus alterum nullius ingenij, doctrinæq; perexiguæ, alterum verbositatis, & negligentiæ. Cæsar quoque Antoninus in suo illo pseudhodœporico exprobrat Liuio malam fidem, quod Thuscorum clarissimis rebus gestis inuiderit. Denique Glareanus Liuium bellicosæ Gallorum gentis egregia facinora odiosè tractare, virtutesq; illorum malignè eleuare conqueritur. Quibus apertè reclamat verendæ autoritatis, & acris iudicij vir Cornelius Tacitus, cui Titus Liuius eloquentiæ, ac fidei præclarus in primis habetur. Sed nemo de hoc melius iudicauit quàm Fabius Quintilianus, cuius illa sunt: Non indignetur sibi Herodotus æquari Titum Liuium, cùm in narrando miræ iucunditatis, clarissimiq; candoris, tum in concionibus supra quàm enarrari potest eloquentem; ita dicuntur omnia cùm rebus, tum personis accommoda-

ta:

ta: Sed affectus quidem, præcipuè eos, qui sunt dulciores, nemo Historicorum commendauit magis. Plinius præfatione operis Liuium autorem celebrẽ vocat. Seneca, sibi parum constans, disertissimum appellauit, tantæq; probitatis, vt liqueat eum sensisse, quæ scripsit. Marcus autem Annæus Rhetor asseruit illum fuisse natura candidissimum omniũ magnorum ingeniorum æstimatorem. Philippus Comminæus Liuium existimauit esse Latinorũ Polybium, omnibusq; senatoribus, & rerum publicarũ gubernatoribus perlegẽdum. Isaacus Casaubonus ad Liuium trãstulit illud Senecæ Rhetoris de Oratorum principe encomium, Populum Romanum huius vnius ingenium par imperio suo habuisse. Et quidem certè adeo visus est nonnullis cum Cicerone conferendus, vt non dubitauerint affirmare, Ciceronem ipsum, si ad scriptionem historiæ totam illam vim forensis facundiæ conuertisset, futurum fuisse Liuio nostro aliquanto inferiorem.

V I I.

MARCVS VALERIVS MAXIMVS, est à nobis diligenter excussus Satyris nostris Epistolaribus, cum ad Ioannẽ Mariam Vantum de eo referremus, & plurimam anistoresiam, multosque anachronismos in eo deprehendimus: Quos quidem errores sigil-

ſigillatim hic recenſere aut omninò ſuperuacaneũ eſſet, aut certè ab inſtituto propoſitæ breuitatis alienum. Dictio parum Latina, aut ſaltem non ſatis pura, & ab illo, quo floruit æuo intempeſtiuè degenerans. Quanquam neq; bonis illis temporibus omnes æquè benè ac tersè locutos probabile eſt, præſertim Cicerone teſtante, receptis in Ciuitatem tot exteris barbarisq; nationibus, infuſcari cæpiſſe natiuum illum candorem ſermonis Romani. Neque in hoc ſanè autore inueniri facilè poterit aut armonia Liuianæ facundiæ, aut grauitas Salluſtianæ maieſtatis, aut vis Cæſarianæ efficacitatis, aut ſincera Taciti fides, animoſa libertas, & ciuilis prudentia. Sed pro hiſce virtutibus interciſa, obſcuraq; breuitas, tragicæ exclamationes, affectata vehementia, ſeruile ingenium, adulatio tam profligata, vt in ſuperſtitionem, atq; idololatriam ſæpenumero erumpat. Gnomas, quas Græci vocant nimis curioſè perquirit, ea religione, vt nunquam ſine ſententiola claudat exemplum. Primus in Hiſtoriam poeticum inuocandi morem inuexit, quem poſtea ſecuti ſunt Græculi, ad aſſentationẽ natura potius creati, quàm arte compoſiti. Et certè poetico magis, quàm Hiſtorico fuit Valerius ingenio; multoq; vtilior videtur eius lectio futura epigrammata modulantibus, quàm res geſtas ſcribentibus; eſt enim acutus, & multo ſale reſperſus;

D preſſus

pressus idem,& confertus; vt propterea valdè sit illis proficuus, qui compendia temporis quærunt, quiq; multis occupationibus distracti breuia quędam momenta,& subcisiuas horas lectioni dare vix possunt: multa enim paucis verbis complectitur, & pulcherrimum medius fidius ex immensis Historiæ Romanę viridarijs florilegium decerpsit: quanquam ne illud quidem vndecunque perfectum; multa siquidem negligenter omisit animaduersione dignissima, quorum notitia multum sanè posteris erat profutura.

V I I I.

VELLEIVS PATERCVLVS, siue ille Marcus, siue Publius, siue Caius nomine censeatur, persimilis est ingenio Valerij, nam vterque ad suorum Principum assentationem affabrè facti, reliquos omnes longo interuallo sibi inferiores excelluerunt. In eodem planè ludo videntur docti, & Dominis suis supparasitari potius, quàm Historias scribere. At Velleius, qui, præter liberalem educationem, magistratus, & honores maximos domi, ac militiæ gessit, multo est facundior, & in ipsa rerum gestarum narratione porrectior, atq; iucundior; eius enim elocutio planè Romana, atq; elegans, qua nihil purius, & suauius, si

Bo-

Bodini auribus vtimur, fluere potest, miram affert legentibus voluptatem. Quædam etiam habet Velleius, quæ haud alibi inuenias: nam Romanas antiquitates ab vltimo principio tanta breuitate, ac perspicuitate comprehendit, vt nemini secundus esse videatur. Laudes etiam illustrium virorum egregia quadam oratione, & magno viro digna commendare solet. Inuidit tamen damnosa vetustas huius autoris gloriæ, nostræq; vtilitati; magna enim pars desideratur eius Historiæ, quam ipse floridam herclè atq; amœnam consarcinauerat. Id verò non prorsus laudauerim quòd non pauca inseruerit, quæ ab instituto suo videbantur aliena. Præter duos libros Historiæ Velleianæ, quos imperfectos habemus, fragmentum eiusdem autoris attulit primus Conradus Abbas Vrspergensis, quãuis Volfangus Lazius illud se recens inuenisse glorietur. Quo quidem fragmento cladem exercitus Romani in Norico ab immani barbarorum multitudine acceptam commemorat, & legionis diuinæ eam ad vnum internecionem, vt ne nuntius quidẽ tantæ stragis superfuerit, præter Caium Verrem, Tribunum militum, qui solus, amne transmisso, in proximis paludibus se se occultans, honestam mortem subterfugit; nec multo post Siciliæ Proconsul immani auaritia turpem mortem promeruit, cos, atq; ignarium Tullianæ vehementiæ. Sed frag-

mentum hoc, vti fictitium, atq; adulterinum, Velſerus, & Voſſius explodunt.

I X.

AIVS PLINIVS SECVNDVS iure optimo inter Hiſtoricos recēſendus videtur, non tam ob admirandum illud opus Hiſtoriæ Naturalis, quàm ob Romanas Hiſtorias, quas, Plinio Cæcilio teſte, religioſiſſimè ſcripſit. Quòd ſi teſtem domeſticum ſuſpectiorē habemus, Tranquillum Suetonium audiamus, qui bella omnia, quæ vnquam cum Germanis geſta ſunt, viginti voluminibus eum comprehendiſſe confirmat. Vir fuit ſolidæ doctrinæ, multiiugæ eruditionis, ingenij rerum omnium capacis, memoriæ ſupra miraculum grandis, infinitæ lectionis, & ſcriptionis: Nam, vt ait Cæcilius, nihil ferè legit, quod nō excerperet, nihil ferè excerpſit, quod non digereret: Tam aſſidui, pertinacisq; ſtudij, vt vel in balineo, dum deſtringeretur, audiret aliquid, aut dictaret. In itinere, quaſi ſolutus cæteris curis, huic vni vacabat, vt meditaretur, atq; componeret. Igitur ad latus eius notarius cum libro, & pugillaribus ſemper hærebat. Sella plerunque vehebatur; interim legens, ne, ſpatiatum eundo, ſtudium tantiſper remitteret. Quamobrem nepotem ſuum aliquando valetudinis gratia conſpicatus deambu

lantem;

lantem; Poteras, inquit, has horas non perdere: Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impenderetur. Quis igitur ex istis, qui tota vita literis assident, chartisq; impallescunt, collatus huic viro, non, quasi somno, & inertiæ deditus, erubescat? Erat illi, inquit idem Cæcilius, acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Quibus artibus effecit, vt paucis admodum vitæ annis tam multa scripserit, vt plura his ne trisecli senex ille Nestor cōgesturus fuisse videatur; esse enim desijt sexto, & quinquagesimo ætatis anno, quo Caius quoque Cęsar, Thomas, & Bonauētura, Theosophorum apices, Fabius Bonifacius, auus meus, optimus Iurisconsultus, bonus coniector, nec poeta malus, ac tempestate nostra Tassus, & Marinus, Italicæ poeseos sine controuersia principes, obiere. Plinio, tanto viro, oblatrarunt caniculæ quædam, à quibus fascicularium facere insimulatur, pleraq; ad verbum exscribere, nihil de suo adijcere, cuncta olfacere, nihil degustare, omnia deglutire, nihil decoquere, sibi ipsi diffidere, veteres iniuria reprehendere, magorum superstitionibus esse inquinatum, mendaciorum gazophylacium, rerum naturæ imperitum, medicinæ ignarum, denique Hydram fallaciarum, & Oceanum errorum appellant: Imò etiam benè grande volumen scripsit in eum Nicolaus Leonicenus; nec erubuit

buit viri reuerentia, nec timuit illius tituli inuidiam: *De erroribus Plinij*. Si tamen se Plinianæ gloriæ luminibus obstruxisse tenebriones isti arbitrantur, næ illi vehementer errant, aut delirant potius; nam Historiæ Naturalis opus diffusum, & nõ minus fortasse varium, quàm ipsa Natura, perennabit cum ipsa Natura, idemq; vtriusque erit interitus. Densus, & strictus, & succi plenus est Plinius nihilo minus quàm Seneca, ideoq; curtus, atq; succisus; vt de vtroque videatur dici rectè posse; quod de altero dictum est, calcem esse absq; arena, aut parietem potius absq; cæmento; plures enim in vtroque sunt propè sententiæ, quàm verba, multaq; simul effata singuli versus comprehendunt. Plinium Gellius affirmat ingenij, dignitatisq; gratia temporibus suis autoritate magna fuisse præditum, ætatisq; suæ doctissimum appellatum. Budæus autorem rerum omnium memorabilium, æstimatorem acutum, & admiratorem disertum: Alij iudicem ingeniorum summum, literarumq; antistitem appellarunt. Illud autem Eusebij de Plinio iudicium apud Macrobium, genus dicendi pingue, & floridũ putantis, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo veterum minor Symmachus luxuriatur, vtrum iuniori Plinio, quàm seniori magis aptetur, viderint eruditi. Ego interim neutri conuenire statuerem, nec putarem melius alterutri

terutri posse accommodari, quam iugum equis, aut bobus ephippia.

X.

LVTARCHVS, natione Bœotus, Patria Chæronensis, sacerdos Apollinis, vixit sub Vespasiano, Tito, Domitiano, ac Nerua, sed præcipuè floruit sub Traiano, à quo nõ solùm est missus in Istriam præfectus, sed Consulari etiam dignitate est ornatus; cuius quidem nondum Cæsaris, sed clarissimi tum quoq; adolescentis, magister fuit. Vir, vt ait Vossius, vndecunque doctissimus, idem Philologus, Philosophus, & Historicus summus; exactam enim, altamque trium harum disciplinarum peritiam scripta eius vndique spirant. Himerius apud Photium oratorem etiam, & quidem disertissimum vocat. Par ferè est Plutarchus Dionysio in Romana antiquitate diligenter tradenda, eruenda, scrutanda, enucleanda. Miramur in eo liberum de re quaque iudicium, vt non tam Historicus, quàm censor Principum videatur. Ita enim sentit Bodinus, siquis idoneus est ciuilium, & militarium rerum arbiter, aut Plutarchum esse, aut neminem: Quid enim hunc virum latere potuit, qui ad summum sapientiæ studium, rerum quoque gerendarum vsum adiunxerit? Bellorum

lorũm causas, initia, progressus, offensiones, victorias, non aliter ac bonus imperator, ad amussim exponit; & se maximè intelligere ostendit quæcunque alijs intelligenda exhibebat. Illud tamen censoria dignum est nota, quòd Græcos quidem cum Græcis, Romanosq; inter se bona fide comparauit, Græcos verò cum Romanis non item. Idque facile intelligi potest ex comparatione Agesilai cũ Pompeio, Demosthenis cum Cicerone, Aristidis cum Portio, Pelopidæ cum Marcello. Interdum etiam in Romanorum antiquitate explicanda labitur; quod in homine Græco, qui se linguam Latinam non satis callere in vita Demosthenis confitetur, mirum videri non debet. Male quoque denario drachmam, libræ minam æquauit in vita Fabij, & Antonij; id quod Budæo magnam præbuit errandi occasionem; nam his quasi fundamentis malè iactis plurima ædificij moles superimposita collabascit. Neque verò possum dissimulare dictionem Plutarchi, grauem quidem esse, sed duriusculam videri. Cæterùm leuem hunc defectum multiplici adeo scientia summus vir supplet, vt nihil nobis, quod amplius desideraremus fecisse reliqui videatur. Complura scripsit, & omnia quidem sesamo, ac papauere condita, aut respersa, quibus vix quicquam sit, vel ad legendum suauius, vel ad intelligendum subtilius, vel ad noscendum iucundius;

vel

vel ad discendum vtilius. Ipse enim, veluti gladius quidam Delphicus, pluribus simul vsibus est accõmodatus, vnus instar omnium scriptorum. Quippe ex eius libris, tanquam ex vberrimo, omniumq; bonorum refertissimo penore, aut Copiæ cornu, pulcherrima quæq; & scitu dignissima licet depromere. Hic, præter ethica opuscula, & physica, & historica, scripsit etiam lectissimorum vitas, tum ex Græcis, tum ex Latinis, qui armis, aut literis enituerunt; aliaq; multa, quæ, magno reipublicæ literariæ detrimento amissa, desiderantur; quorum nonnulla ipse citat, non pauca à Gellio, Philopono, & alijs proferuntur. Indicem autem paternarum lucubrationum Lamprias Plutarchi filius texuerat, qui pariter perijt, vt ne argumenta quidẽ adinuentionũ fœcundissimi ingenij potuerint ad nos peruenire. Editus tamen est non ita multo ante catalogus operum Plutarchi, quæ perierunt; qui vtrum sit germanus ille, quem Lamprias confecerat, critici viderint. Bœotæ olim malè audiebant ab inscitia, vel potius stoliditate; vt quencunque maximè brutum, atq; indocilem, Bœotum in crasso iurarent aere natum, vt ait Flaccus, & suem Bœoticam, pro homine crasso, ac rudi, prouerbialiter vsurparent. Cæterum cœleste illud Plutarchi ingenium, & mens e puro æthere constans, popularium suorum maculam diluit. Sugillant quidam

Plutarchum, vt liuidum, quippe qui in Herodotũ nimis hostiliter genuinum fregerit, quiq; in celebrandis illustrium virorum virtutibus, Græcis suis nimium faueat. Nec desunt, qui sinceritatem in Historia desiderent, cùm ille interdum à reliquis dissentiat, vt maxime ex Coriolano videre est, si cũ Liuio conferatur. Nonnullis etiam displicuit vana eruditionis ostentatio, qua vitas suas fecit interpoles, dum philosophica quædam minus necessaria, poetarumq; dicta, & veterum sententias identidem intermiscet; vt propterea dictus fuerit ambitiosus ab Asulano. Verũ enim verò non est adeo compescenda scriptorum libertas, & quibusdam veluti pedicis adstringenda, vt nullę omninò egressiones magnis ingenijs sint indulgendæ. Illud certè constat, Plutarchum grauis fuisse autoritatis, atque inter Græcos doctissimum fuisse à Gellio vocatum: Eruditissimum quoque, & prudentissimum fuisse appellatum à Rhodigino meo, viro cum primis in iudicandis, atque excutiendis autoribus versatissimo.

X I.

AIVS CORNELIVS TACITVS, vt politicis omnibus amicissimus, ita lauernionibus est quibusdam inuisus, quòd de generis humani assertore CHRISTO impiè loquatur, quodq; Martyribus insultans, eorum sanctissi-

ctissimam religionem vocet exitiabilem superstitionem; odioq; humanarum gentium conuictos, quæsitissimis pœnis meritò affectos putet; gratuleturq; pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, atque, vbi defecisset dies, pice, & resina perfusi, in vsum nocturni luminis vrerentur. Quodq; Mosis miracula, & ritus, & cæremonias irrideat; profanaq; omnia fuisse Iudæis astruat, quæ Romanis sacra, rursum concessa illis, quæ Romanis incesta: Quodq; illum aut credere, aut scribere non pudeat Iudæos asini agrestis effigiem, quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrasse. Quò videtur etiam respexisse Iuuenalis, cum diceret, quosdam, metuentem Sabbatha patrem sortitos, nihil adorare præter nubes, & Cylli numen; ita enim Cylli, non Cœli legendum puto. Quem verò non misereat Claudij Verderij, qui, cum se autorum penè omnium censorem profiteatur, eam, quam modò ex Tacito historiam retulimus, per inscitiam linguæ perperam intelligendo, Tacitum affirmarit scriptis consignasse asininum caput à Christianis coli? Huius factionis hominibus Budæus videtur assensus, cum omnium scriptorum sceleratissimũ Tacitum appellaret, quem Tertullianus mendacẽ, Orosius adulatorẽ vocauerant. Adijciunt calumniatores hunc esse Latinum Xenophontem crude-

lis, ac deteſtabilis cuiuſdam Tiberi-pædiæ, quã Principes ad tyrannidem non quidem perfunctoriè, ſed accuratè inſtruuntur. Eundem, cùm multis ſeculis delituiſſet, fuiſſe e tenebris erutum peſtifera neſcio cuius Germani curioſitate, vniuerſo terrarum orbi forſitan damnoſiore alius Germani execrabili induſtria, quæ fulmen illud bellicũ adinuenit, cui bombardę e re nomen eſt inditum. Quod autem ad ſtylum ſpectat, Tacitus adeo non placuit Alciato, vt non dubitarit aſſerere dictionem eius eſſe ſenticeta. Sed enim Taciti obtrectatores non fuerunt impedimento quo minus ille tanti fuerit apud M. Claudium Tacitum Imperatorem, vt imaginem illius in omnibus collocaret bibliothecis, librosq; eius decies quot annis deſcribi, ac in tablinis publicis collocari præciperet. Coſmus autem Mediceus, vir reipublicæ ſcientiſſimus, omnibusq; imperatorijs artibus inſtructiſſimus, non alium Hiſtoricum æquè lectitabat. Vt nihil interim dicã de his, quos hac tempeſtate orbis terrarum gubernaculis fortuna præfecit, qui Tacitum in delicijs habendum, ad verbum ediſcendum, & ſingula eius verba ſingula teſtimonia putant. Hunc Heroica veſtra, Veneti Proceres, Dijs proxima, ſapientia vocat ſigniferum criticæ Hiſtoriæ, parentem humanæ prudentiæ, politicorum magiſtrum, coryphæum ſcriptorum quicunque ad illud gloriæ faſtigium

ſtigium

stigium peruenere, vt in eorum lucubrationibus plura sint prope documenta, quàm versus, & plures penè sententiæ, quàm verba. Huius, tanquam e tripode, dicta accipiuntur, huius effata, vt oracula, excipiuntur, huius monita, vt è cœlo missa, adorantur; cùm præterita, quod est Historici, ita commemoret, vt futura, quod est sapientis, præuideat, præmōstret, excutiat. Verè igitur ab Heinsio dictum putamus, apud Tacitū occultam quandam, & mysticam fuisse haruspicinam, qua non animantium exta scrutaretur, sed Regum corda, mentesq; introspiceret: Huiusq; scripta meram esse prudentiæ medullam, illius sacrum os linguam Suadæ, labellumq; Pithus habuisse; denique Tacitum ocellum prouidentię, corculum sapientiæ meritò nominandum. In Romanorum autem antiquitatibus explicandis magnum Tacitus nobis attulit adiumentum, cum enim à Tiberio vsque ad Neruam vnius seculi res gestas conscripserit, omnia, tum magna, tum minima, studiosè prosequitur; quippe non fusos tantùm exercitus, expugnatasq; vrbes, & certamina plebis cum optimatibus, sed proscriptiones ciuium, & delatorum insidias, & suspectam Principibus priuatorum potentiam, & perniciem innocentium, & callidæ tyrannidis, secretiora mysterijs Eleusinis, arcana eruit, prodit, explicat diligentia, ac iudicio propę incredibili.

Ne-

Neque post Actiacā victoriam vllus apparuit Historicus, qui militarem, aut forensem rationem copiosius tractarit. Floruit enim diutissimè armorū gloria, vrbanaq; disciplina, & Proconsul Germaniam inferiorem obtinuit: Quo tempore Germanorum mores, instituta, ac ritus tanta diligentia perscripsit, vt vni Tacito suam antiquitatem Germani acceptam ferant. Est autem, vt sentit Bodinus, oratio Taciti mirum in modū arguta, & multo sale respersa; neque vllus profectò Historicus ma gistratui, ac iudici vtilior videtur. Dictio quidem eius florentior, vberiorq; in Historiarum est libris; pressior verò, vt par erat, sicciorq; in Annalibus; grauis tamen vtrobique, & diserta: Quem propterea Plinius Cæcilius eloquentissimum, atq; immortalitatis datorem vocat: Orosius, quāuis huic alio nomine infensus, Historiæ scriptorem diligentissimum: Vopiscus inter facundissimos cooptat: Spartianus emendatissimum, & candidissimum scriptorem appellat: Sidonius nulli ori tacendum, & nunquam sine laude commemorandum. Casaubonus, magni & acerrimi virum ingenij, nouæ cuiusdam, grauis, concisæ, & sententiosæ eloquentiæ genere eximiè præditum: quique, nisi fortuna tēporum dignam ei tanta facultate materiam negauisset quenuis e principibus Historicorum videatur potuisse prouocare.

XII.

X I I.

IVLIVS FRONTINVS ſtratagemata, per Romanorum Hiſtoriam diffuſa, dictione facili, atq; ordinatiſſima temporum ſerie digeſſit. Cuius exemplo nos quoq; cum adhuc inter adoleſcentes numeraremur, amatoria ſtratagemata vndique excerpſimus; ab hoc enim titulo res amatoria non abhorret, nam, vt ait Naſo, *Militat omnis amans, & habet ſua caſtra Cupido.* Cæterum huiuſcemodi nugaměta, iuuenilia prorſus, & ludicra, ſtatim atq; ex ephebis exceſſimus, omninò ſupprimenda putauimus: Hæc enim ætas, iam matura, & virilis, alios mores poſtulat, vt eſt apud Comicum. Videtur aliquando Frontinus nō ſatis elegans, & nonnunquam parū Latinus fuiſſe, ſi delicatiorū quorūdam aures conſulamus. Diſcrepat etiam interdū ab alijs ſcriptoribus in rerum geſtarū narratione dubiū errore, an conſilio. Cōmentariolum quoque de Aquis Vrbis, quem nobis ætas inuidit, Frontinus conſcripſit, præter hos quatuor militaris ſolertiæ libros, quos etiā num legimus: Ex quibus ſanè plurimū frugis percipere poſſunt exercituum ductores, quos ille acuit cum ad inſidias parandas, tum ad eas euitandas. Huic etiam autori debemus nonnullorum militarium vocabulorum explicationes, quas abſq; illo eramus ignoraturi.

Iulium

Iulium quoque obſequentem putamus ex Frontini imitatione prodigia, quæcunque ſparſim habebantur, in vnum collegiſſe, elocutione verè candida, & defæcata, & cuiuis antiquorum exæquanda. librum eius habemus mutilum; incipit enim anno ab Vrbe Condita quingenteſimo quinto, deſinit Paulo Fabio, Quinto Ælio Conſulibus. Quicquid tamen reliquiarum ex hoc autore temporis iniuria non deleuit, charum doctis eſſe oportet; præſertim ſi nobis aliquando præbuerit legendas quas fecit in hunc autorem obſeruationes Vir, de omni antiquitate optimè meritus, ac inter polyhiſtoras, & polygraphos iurè numerandus, Laurentius Pignorius. Qui ne diutius ſpem noſtram ſuſpendat, tibi, DOMINE, cogendus eſt formula ad exhibendum.

XIII.

AIVS PLINIVS CÆCILIVS, Vir ſummus, & dignus, quem ſibi, vt Homerum olim ſeptem Græciæ Vrbes, duæ clariſſimæ Italiæ Ciuitates, Verona, Nouumq; Comum certatim vindicent. Qua de re & ingentia condita, atq; edita ſunt volumina; & nos ipſi ad Ioannem Baptiſtam Baiacham, Virum integritate, & doctrina ſpectatiſſimum, ſcribentes, diſceptauimus. Hũc Hiſtoricorum albo expungunt nõnulli, qui librum

de

de Viris Illustribus illi abiudicant. Nam Hermolaus Barbarus censuit Cornelij Nepotis esse: Lilius Gyraldus Suetonio tribuit: Alij Tacito: Recentiores Aurelio Victori. Ego vindicias secundum Plinium decerno; fretus tum omnium antiquorum codicum epigrapha, meiq; præsertim, in membranis perquam diligenter exscripti, testimonio; cuius inscriptio est huiusmodi: *C. Plinij Secundi Oratoris Veronensis De Viris Illustribus liber.* tum etiam Aldi Manutij, Ioannis Iocundi, Baptistæ Egnatij, plurimorumq; eruditorum autoritatibus: Præter quàm quòd tota illius libri phrasis, & dicendi character cum reliquis Plinij scriptis mirifice cõgruit. Fuit quidem Plinius Orator potius, quàm Historicus, vt sæpissimè in epistolis suis de se ipse testatur: Eum tamen ad Historiam conscribendam animũ etiam adiecisse constat ex his, quæ ipse ad Capitonem scripsit, cùm peteret ab amico sibi, iam ad Historiam conficiendam parato, præsterni materiam. Fuit hic Vir profectò secundũ Ciceronem eloquentissimus: Nec mirum id certè si se totam illi tradiderit eloquentia, qui Plinium auunculum, Quintilianum præceptorem habuerit. Illud autem demiror quomodo in mentem venerit Carolo Sigonio tam imprudenter effari Plinium hunc elegantia Romana haud mirabilem esse; cum ita in contrariam sententiam docti omnes transierint, vt eius

epistolis neque magis elaboratum quicquam, neq; tersius, neque in eo genere acutius esse pronuntient. Ex quarum quidem lectione, præter numerum, & collocationem, & candorem latinitatis, & sententiarum grauitatem, atq; prudentiam, multa licet haurire ad Romanorum antiquitates, & mores, & ritus intelligendos. At eius panegyrico nihil est neq; ad eloquentiam comparandam, neq; ad rempub. rectè administrandam conducibilius. Quare, vt Africanus Xenophontis Cyropædiam de manibus ponere non solebat, quia nullum esset in ea moderati imperij prætermissum officiū: sic Principes nostri panegyricum Plinij debent assiduè perlegere, vt optimi viri, fortissimi imperatoris, iustissimi Regis exemplo tales, & ipsi efficiantur, qualis à Plinio Traianus describitur: Qui quidem ipso Cyro eo maior fuit, quod ille Persa non ad Historiæ fidem formatus, sed ad prototypon iusti imperij, quemadmodum suspicatus est Cicero, videtur confictus: Traianus autē re vera talis fuit, qualem eum nobis Plinius efformat. Vt propterea probabilis coniectura videatur quorundam sacræ rei peritorum, qui eum inter Cœlites verè fuisse receptum censuerunt: Quorum opinionem non mediocriter iuuat Methildis oraculum: Huic enim Virgini roganti CHRISTVS aliquando respondisse fertur, Velle se homines latere quid de Salomone,

ne, Sampſone, Origene, ac Traiano ſtatuerit Diuina pietas, clementia, benignitas, liberalitas, ne illi aut in volutabro Veneris perpetuò ſordeſcerēt, aut ſe de inimicis vlciſcerentur, aut humanis doctrinis nimium confiderent, aut Chriſtianam religionem, & baptiſmum negligerent. Sed vt ab hoc quaſi diuerticulo ad Plinium reuertamur, ille annulo ſignatorio quadrigam inſculpſit, puto ad ſignificandam celeritatem, quæ perferendis literis eſt adhibenda. Quemadmodum fertur Auguſtus Sphyngis nota literas obſignaſſe, vt innueret occulta, & ſecreta eſſe oportere literarum arcana. Contra quàm cenſuit Mecœnas, qui ranam pro ſigillo adhibuit, vt ſignificaret quicquid ſcriptis mādatum eſſet, ſtatim manare in vulgus, & publicum fieri. Porrò Plinianæ in ſcribendo elegantiæ duplicem cauſam inuenio; alteram quod floruit Veſpaſianorum ſeculo, quo ſecundum Auguſtæum, politius, & purgatius nullum Romæ fuit; alterā quòd vt nullam ſcribendi diligentiam, ſic nullum emendandi genus omiſit. Nam primùm quæ compoſuerat, ſecum ipſe recognoſcebat; mox interioribus aliquot amicis recenſenda tradebat; tum paucis quibuſdam, ſelectiſq; viris legebat; deniq; pluribus recitabat. Quā ſi animi attentionem Plinius ſeniori adhibuiſſet, & nos ſcripta eius purgatiora legeremus, & ipſe criticorū verberationem declinaſſet.

X I V.

AIVS SVETONIVS TRANQVILLVS Adriano ab epistolis fuit; ex eoq; dignitatis loco deiectus, quòd cum Imperatoris vxore familiarius egisse ferebatur, quàm decus Aulicæ consuetudinis postularet, in suas se literas abdidit; multaq; scripsit, quæ iniuria temporis intercidère, quorum lemmata recensuerunt Suidas, Gellius, Ausonius, Tzetzes, Seruius, Priscianus; vitas in primis Grammaticorum, Rhetorum, Poetarum, Cæsarum. Atque de horum vita duodecim libri soli ad nos integri peruenerunt. Primum tamen librum quidam grãmatici acephalon putant; non enim verisimile esse illum Cæsaris incunabula tacuisse, qui cæterorum omnium, etiam minus illustrium, altius originem repetiuerit. Scripsit prçterea Ludicræ Historiæ libros, qui toti nobis perierunt: Quos ego denuò scribere orsus, vtinam meliore fato victuros absoluam. Doctus vir, & sincerus nominatur Suetonius ab Aulo Gellio; emendatissimus, & candidissimus à Vopisco, atq; is, cui familiare sit amare breuitatem: Purgatissimum vocat Alexander Alexandræus, nunquam inconsideratè locutũ, nec plusquam oporteat scribendo addidisse, ac tam circumcisum explicandis, adnotandisq; rebus, vt arguta breuitate pleraque potius

per-

perstrinxisse, quàm aliquid plus iusto addidisse videatur. Ludouico Viues idem est Græcorum, & Latinorum diligentissimus,atq; incorruptissimus. Plinio iuniori probatissimus, honestissimus,eruditissimus: Cuius etiam viri iudicio credibile est persuasum esse Tranquillo vt sua scripta ederet. Testatur enim Plinius eius opus, qualecunque illud tandem fuerit, perfectum, absolutumq; esse,nec iã splendescere lima, sed atteri. Qui Suetonij vitam conscripsit, siue ille Sicco Polentanus, siue alius quispiam,duodecim Cæsarum vitas valdè probandas existimat, graphicèq; conscriptas; in quo styli genere primas, inquit, confessione eruditorum haud dubiè occupauit: Æqui enim rerum æstimatores, vt ait Bodinus, nihil vnquam accuratius ab vllo Historico scriptum fatentur. Opus est emunctum, refertumq; eruditione haud quaquam triuiali, & compositissimo ordine distinctum, oppidò quàm tersum,& limpidissima scriptione detersum. Est etiam in illo opere plurima imago Romanæ vetustatis, multæ leges, edicta,senatus consulta,nusquam alibi forsitan inuenienda: Quæ verò, qualisq; fuerit Principum cognitio, ac iurisdictio solus penè Tranquillus cum Tacito scribit. Vt de hoc autore dicere aliquis possit quod de se ipso Zeuxis non est veritus augurari, inuisurum aliquem facilius, quàm imitaturum. Nec dubito quin multi

Prin-

Principes malint Suetonij calamo vel damnari, quàm nonnullorũ assentatiunculis palpari. Quemadmodum patritius ille Florentinus, cuius nomẽ, vt sic cum Herodoto dicam, etiam si sciam, tamen spontè obliuiscor, malebat censeri inter Inferos apud Danthem, quàm inter Cælicolas apud Clarauaccæum. At non placet quibusdam, quòd de Christianis parum piè sentiat; quod fœdissimas quasque Principum libidines nimis studiosè consectatur; quòd leuissima quæque, & viro graui contemptibilia prosequitur. Sed profectò in Principũ dictis, & factis nihil paruum, aut despicabile videri debet; propterea quod in vulgus dimanant, & Principis exemplo mores populi plerunque reguntur. Et rectè mihi sensisse videtur Damis Assyrius, apud Philostratum: Cum enim sibi à viro quodam elegantiore obijci intellexisset, quod in Apollonij vita scribenda quisquilias etiam colligeret, catellos imitatus, qui cænantibus dominis analecta, micasque excipiunt: Respondit, In conuiuio Deorum eam curam famulis circunstantibus esse oportere, ne qua, etiam minima, ambrosiæ particula, si fortè deciderit, pereat.

XV.

X V.

PPIANVS SOPHISTA ALEXANDRINVS enituit ſub Traiano, Adriano, Antonino Pio; cauſarumq; fuit patronus tantiſper donec Cæſaris procuratoribus adlegeretur. Romanam Hiſtoriam ab Ilio capto ad imperium Auguſti quatuor & viginti voluminibus latè deſcripſit; aut certè duobus & viginti; ſic enim Carolo Stephano, & Volaterrano, & Sigonio placuit. Sed hoc etiam ex opere longè optimam partē dies circuncidit; neque iam quicquam reliquiarū tam vaſtæ molis habemus, præter Punica, Syriaca, Parthica, Mithridatica, Iberica, Annibalica, Illyrica, & Ciuilia, cum exiguo Celticorum ſpecimine, aut fragmento. Agebatur autem Vrbis Conditæ annus nongenteſimus cum ea ſcriberentur ab Appiano. Cuius ſtylum ieiunū, ac tenuem vocauit Photius. Scaliger quoque putat Appianum fuiſſe in Hiſtoria admodum infantem, cumq; alienorum laborum fucum meritò appellat: nam pleraq; ex Polybio, Plutarcho, cæteriſque, ſe antiquioribus tantum non ad verbum exſcribit, vt alij quoq; viri docti obſeruarunt. Procliuis eſt in aſſentationem, & Romanæ potentiæ plus interdum fauet, quam barbarorū ferat inuidia: nec ſuccenſet fortunæ, quòd patriam ſuam Romanis ſubiecerit: parumq; abeſt

quin,

quin, & ipse cum Aristide dicat, præclarè egisse Alexandrum, qui, quod solum tanta indole dignū opus reliquit, Vrbem sui nominis in Ægypto Romanis extruxerit; vt illi, post suam, Occidentis dominam, altera quodammodo Roma, & quidem florentissima in Oriente potirentur. Illud tamen nemo putet Romanis non magis probro, quàm decori fuisse, vt mutuas vxores amicis darent, quemadmodum dixit Appianus: Et confirmarat olim Plutarchus exemplo Catonis, qui Martiam suam Hortensio commodauit, ad prolem videlicet ex ea suscipiendam. Sed neutri illorum id assentitur Bodinus, mentitos fuisse arbitratus. Credamus id potius Parthis, ac Lacedæmonijs vsitatum, quemadmodum memoriæ prodidit Strabo. Candidus, Appianum parum candidè interpretatus, laudat in eo rerum magnitudinem, eorum, qui gessere, gloriam & famam, Historiæ varietatem, orationum copiā, citra eloquentiæ lenocinium. Commendat verò præcipuè energiam, atq; euidentiam; ait enim, dū legit Appianum, se non audire Romanorum facta, sed intelligere, neq; intelligere tantùm, sed interesse. Quanquam & ipse fatetur, quod paulo ante ab alijs obiectum esse dicebamus, Appianum, vti præconem, ore alieno locutum, optima quæque decerpsisse ex aliorum lucubrationibus; præsertim verò ex Augusti commentarijs, quos ipse de vita sua, te-

ste

ſte Suetonio, compoſuit. Coarguit Bodinus eius aniſtoreſiam, quod Cæſarem in Senatu capulo gladij manum admouiſſe dicat, cum ei poſtulata negarentur; dabit hic, inquiens, niſi dederitis; quod ab alijs Antonio tribuitur. Præterea memoriã eius in ius vocauit, quod ſtuprum Calphurniæ Publio Clodio tribuat, cum ea non Calphurnia, ſed Pompeia fuerit. Vnum tamen hunc Hiſtoricũ faſſus eſt Romanorum prouincias, opes, exercitus, totiuſq; imperij deſcriptionem, velut in ſubiecta tabula nobis ad intuendum propoſuiſſe. Quàm autem benè, & prudenter, aduerſus naturæ ordinem, & contra quàm cæteri fecerunt, ipſe non ex temporum ſerie texuerit Hiſtoriam, ſed per prouincias digeſſerit, in medio relinquimus.

X V I.

EMILIVS PROBVS agnoſcitur, & laudatur à doctiſſimis viris Hieronymo Magio, Carolo Sigonio, Cœlio Secundo Curione, alijsq; criticis notæ melioris. Refellitur, atq; inducitur à Dionyſio Lambino, Andrea Schotto, alijsq; nonnullis, qui externarum gentium imperatores, quos habemus duos, & viginti, Cornelio Nepoti adiudicant. Mihi hæc andabatarum cæca colluctatio nuſquam probatur. Quid enim attinet fallacibus coniecturis nomina autorum permuta-

re, atq; hypobolimæos nobis scriptores supponere? At quædam sunt in eo libro, quæ Probo Æmilio non congruunt. Quasi verò Æmilij Probi vocabulo nullus alius esse potuerit, nisi quē ipsi mente conceperint. Maneant quæso librorum tituli, quos vetustas sanciuit, atq; inuiolabiles fecit, neque importuna cuiusquā manu solicitentur. Quod si pergant alterius gloriam ad alterum per iniuriā transferre, id ipsum aduersus eos ipsos futura ætas vtinam vindicet: nam quid potius à Dijs immortalibus poscam, quàm vt plagium illud in caput ipsorum posteritas regerat? vt eorum laboribus alij fruantur, eorumq; nomina, obscura, & ambigua, certæ, & mansuræ laudis nihil quicquā obtineant. Nos interim ab Æmilio Probo nusquam discedentes, purum illum, atq; elegantem scriptorem fatemur: Qui etiam si Plutarcho sit minor, & quodammodo adstrictior, & dicendi genere pressior; potest tamen, quod de se, & Homero Virgilium dixisse ferunt, latifundia Plutarchi Græcis admiranda relinquere; agellumq; suum, paruum quidem, sed benè cultum, Latinis tradere: Quisquis enim Probum probè legerit, nō modò Latinè loquendi simplicissimas formas; & orationem, vt de Terentiana dictum est, virginem; verùm etiam reipublicæ tum bello, tum pace benè gerendæ documenta quamplurima inueniet. Miror tamen hunc inter

Roma-

Romanarum rerum scriptores à Sigonio censeri, cum nihil ex eo supersit, quod ad Romanos pertineat, præter fragmentum vitæ Catonis.

XVII.

LVCIVS ANNÆVS FLORVS, duplici de causa Italis nostris inuisus; primũ quod Liuij diffusum opus in breuem quandã epitomen coarctando, in culpa fuisse videtur, propter quam diuinæ illæ meditationes perierint, cum plerique, Flori compendio contenti, Liuianam prolixitatem declinarent: Deinde quod Hispanos, Italicæ libertatis oppressores, & Romanæ ambitionis hæredes, effusis laudibus euehat. Ait enim Hispaniam ita vndiq; mari, montibusq; vallatam esse, vt ingenio situs ne adiri quidem potuerit. Quæ laus tota Italiæ nostræ est: Cum enim natura hanc beatissimam prouinciam, Europæ, ac mundi miraculum, tribus, quibus alluitur fretis circumquaque ambire non posset, ne ex chersoneso insulam faceret,

Excubijs Latijs prætexuit Apenninum,
Claustraq; montanis vix adeunda vijs.
Silicet inuidiam timuitque, parumq; putauit
Arctius Alpes opposuisse minis;

quemadmodum eleganter dixit Rutilius. Illud etiã

Florus adiecit, Hispaniam ante à Romanis obsessam, quàm se ipsa cognosceret, solamq; omnium prouinciarum vires suas postquam victa est intelligere cæpisse: Cum verò se Hispanis Sertorius aduersum Romanos associasset, nunquam aliàs magis apparuisse Hispani militis vigorem, quam Romano duce. Vnde, vt arbitror, liquet Florum Hispanum fuisse, & ex ea gente, quæ clarissima lumina literis dedit Lucium Annęum Senecam philosophum, & alium tragicum, & rhetorem alium, si modò tres illi fuere, & non duo potius, aut vnus; Annæum item Lucanum, & hunc ipsum Annæum Florum; vt tot propemodum ex Annæa stirpe docti, quot fortes ex Heraclidarum familia prodierint. Quod quidam, in scirpo nodum quærentes, parum prudenter in dubium reuocare conati sunt, qui hunc Historicum non Annæum, sed Iulium vocarunt, optima quæque exēplaria refellentes, imò & Lactantium ipsum in os vberantes, qui hunc scriptorem Senecam appellauerit. Florus acutus est, & vehemens, sententijs, præceptisq; vndique scatens; elegans idem, disertus, amœnus, &, si pauca quædā exceperis, quæ frigidius dicta videntur; verè floridus. Stylus tamen, non ita passim ab Historicis imitandus, videtur esse declamatorius, & poetico propior, adeo vt etiam Maroniana hemistichia nonnunquam interserat. Miror autem ideo repre-

hen-

henſum, & ineptiæ damnatum ab Sigonio, quòd ſingula bella ſingulatim deſcripſerit. Quis enim meliore ordine rem Romanam digeſſerit, præſertim ſi non vtatur perpetua ſcriptione, ſed per ſectiones, & capita diſpertita? Iuſtior multo illa fuerit accuſatio quod in temporũ ratione vſque adeo negligens ſit, vt non poſſit non hallucinari, qui illum ſequatur. Inclementior in illum Verderius, Lucius, inquit, Florus breuitate ſua ſe implicat potius, quàm explicat. Quem cenſorem nemo non cenſura dignum exiſtimet; perſpicuus eſt enim, ac dilucidus Florus, ſi quis alius, quod ad eius fieri maximè potuit, cum ſibi multa paucis verbis complectenda proponeret.

XVIII.

MARCVS IVNIANVS IVSTINVS, videtur e familia Iuniorũ per adoptionem tranſlatus, ex eoq; Iunianus dictus; quemadmodum ille, ex Æmilia gente in Corneliam aſcitus, Scipio Æmilianus eſt appellatus. Hinc autem conijcere licet Iuſtinum longè eſſe vetuſtiorem, quàm plerique arbitrẽtur: Nam præterquàm quod elocutio pura eſt, ac defæcatiſſima, quæq; Auguſtæum æuum redoleat, toto opere præ ſe fert ſpiritus illos, animoſq; Romanos. Ad hæc ſatis conſtat Pompeium Trogum floruiſſe

illo

illo æuo; ipse enim Trogus Historiarum libro quadragesimo tertio scripsit patrem suum sub Caio Iulio Cæsare militasse. Iustinum autem fuisse Trogi discipulum scripsit ab hinc annos fermè trecentos Martinus Polonus Chronographus. Huic verò coniecturæ nihil officit nomen Antonini, quod in Iustini præfatione furtim irrepserat; illud enim esse expungendum viri eruditi iam dudum vicerunt. Illud tantùm in hoc autore reprehendendum videtur, quòd eius industria Trogi Historiæ perierint: Quemadmodum Iustiniani importuna solicitudine veterum Iurisprudentum diuina oracula interciderunt. Et sanè hac in re tam Iustinus, quàm Iustinianus parũ iusti fuere, qui, dum gloriæ suæ student, alienæ laudi haud quaquam consuluerunt. Sed manum ad os; nam & alibi in hos breuiatores, & luxatores librorum stomachum erupimus. Arguitur quoq; à Pererio Iustinus quòd falsa, sacrisq; literis repugnantia de Mose, & Iosepho tradiderit; quasi verò homo ethnicus cũ diuersæ factionis hominibus consentire debuisset. Vir est cæteroqui verax, & optimæ fidei, explicatissimæ narrationis, atque vberioris eloquentiæ, quàm à breuiatore exigi posset. Censet verò Theophilus Cangiserius hunc autorem, qui multis nominibus cognitu iucundissimus pariter, atq; vtilissimus est, assiduè, diligenterq; euoluendum, ad exemplum Augustini, Oro-

sij, Isidori, aliorumq; magni nominis virorum, qui frequenti eum lectione adeo sibi familiarem fecerunt, vt multa ex illo ad verbum transcribere, suisque ipsorum scriptis inserere non dubitauerint.

X I X.

ION CASSIVS COCCEIANVS, Niceæ, præclara Bithyniæ Vrbe, natus, clarissimo genere ortus, patre Aproniano, Ciliciæ Proconsule, sub Commodo Senatoria gauisus dignitate, ac magnis honoribus Romæ sub varijs Principibus functus; tandem cum Alexandro Imperatore etiam secundùm Consul, ab Vrbe Condita ad ætatem suam octoginta Historiarum libros conscripsit; quorum priores quatuor, & triginta, posteriores vnus & viginti desiderantur; intermedij quinque, & viginti ad manus nostras peruenerunt, incipientes à Luculli gestis, ac in obitu Claudij Cæsaris desinentes. Iacturæ culpam, quod sæpe sum quæstus, à temporis edacitate in abbreuiatorem Xiphilinum transferimus; cuius eclogas habemus à Pompeio Magno ad Alexandrum Mammeæ filium. Miram fuisse Dionis prudentiam, & dexteritatem nemo negauerit, qui videat eum, sub immanissimis, ac teterrimis belluis Commodo, Caracallo, Macrino, Heliogabalo, ita se mirifica velitatione

tatione gessisse, vt non modò ignominiam, & necē vitauerit, sed opes,& dignitatem suam retinuerit; inuidiam,quam sibi homo peregrinus potentia cōflauerat, singulari modestia pacauerit; omnemq; iniuriam, præcauendo magis, quàm propulsando, bellissimè declinauerit;donec à iustissimo,& clemētissimo Principe Alexandro, quem diximus, tanquam miles emeritus, ac rude donatus, veniā ætatis obtinuit, ac in patria consenuit. Ait enim se à bono Dæmone in somnis admonitum vt quę à prætorianis militibus sibi pericula impendebant eo diuerticulo declinaret. Quippe ipse quoque, vti de Socrate legimus, domesticum, familiaremq; Genium habebat, cuius monitu cùm vitæ actiones, tū studia quoque disposuit;eius enim impulsu ad scribendam Historiam animum applicauit; cum alioqui totus philosophiæ deditus, librum de diuinatione per somnium, & de somniorum interpretatione scripsisset. Duos autem, & viginti annos in Historiæ scriptione consumpsit; cum interim fuisset Præfectus in Ægypto,Prætor in Dalmatia,Proconsul in Pannonia.Quibus ex muneribus,& peregrinationibus illud assecutus videtur, vt ea scriberet, quæ ipse tractasset, aut quorum longè certior esse posset, quàm priuati homines. Nouerat enim causas bellorum, præerat exercitibus, vsu militarē peritiam adeptus fuerat, sciebat artes reipublicæ

admi-

administrandæ, arcana ciuilis prudentiæ in Senatu ex optimatibus cognoscebat, atque adeo ipsis Imperatoribus familiaris erat, vt ei non esset difficile Dominorum consilia penitiora introspicere. Qua qui fortuna vti possunt, ij demum se se ad Historiã scribendam conferant. Obseruauit Cornelius Nepos Otacilium Pilitum primum omnium libertinorum ausum esse scribere historiam, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. At quis non indignetur homunculos quosdam subrostrarios, & famigeratores imperitissimos, imò verò, si Dijs placet, etiam imi subsellij pædagogos de Regum mysterijs, rebusque militaribus impudentissimè disceptare? Bellè enim Cleomenes compescuit sophistam, qui de fortitudine dissertationem instituerat; cum diceret, non illam hirundini, sed aquilæ materiam pertractandam relinqui oportere. Dionem verò, qui cum principibus viris, & natus, & altus, annos amplius quadraginta rempublicam gessit, ad quam statim atque per ætatem licuit accesserat, idoneum Historiæ scriptorem meritissimò nominamus. Quem idcirco Budæus probatissimum autorem vocauit; quemque grandi stylo vti, atque in concionibus Thucydidem æmulari, sed magis perspicuum esse indicat Photius. Quas ob virtutes non dubitat Bodinus illum inter optimos scriptores censere: Comi-

tiorum enim, & magistratuum Romanorum, totiusq; publici iuris disciplinam accuratè collegit; Principum consecrationes, atq; apotheoses primus explicauit, quem postea secutus est Herodianus; & ea, quæ Tacitus Imperij arcana vocat, penè solus euulgauit. Pungunt illum vespæ quædam aculeatæ, leui sanè ictu, quod vbique partes Cæsaris aduersus Pompeium, & Antonij contra Ciceronem studiosius defendat; quodq; parum faueat Christianorum miraculis. Quæ tamen peccata facilè indulgenda sunt, illud quidem aulico, hoc autẽ philosopho. Cũ porrò mortalium nemo non in aliquo offendat, leuiora hæc delicta pro virtutibus esse possunt, cum de hominibus non de Dijs loquamur.

X X.

ERODIANVS, Dionis ferè æquæuus, homo Græcus, sed Romæ diu versatus in Aula Augusta, affectæ iam ætatis Historiam de suis temporibus scribere aggressus, neque eloquentiæ caruit laudibus, & fidem tamen in primis, libertatemq; retinuit. Libellos admodum breues, ac dilucidos, & iucundos edidit, grandia veterum volumina pertæsus; quorum odiosa prolixitas studiosorum animos plerunque à lectione auertit, atq; adeo deterret. Orditur ab excessu Marci Aurelij Philosophi, subsistit verò in Balbino, & Maximo, & Gordianis. Stylus, Photio teste, elegans

gans est, ac perspicuus, & planè talis, vt vix vlli Historicorum vlla virtute concedat. Fidem eius, quã vsquequaque Politianus laudauerat, prefatione in Herodianum, à se conuersum, nutare in Alexandro, & Maximino idem postea obseruauit, præfatione in Suetonium. Quamobrem à Capitolino damnatus est olim Herodianus elogio non sinceri scriptoris. Reprehensus quoque à Spartiano quod in Historia sæpenumero à veritate discesserit. Sugillatus denique à Bodino quòd non idem in eo fuerit studium veritatis inquirendæ, qui fuit in Suetonio. Cæterùm magnam in eo negociorum, personarumq; varietatem, reconditam antiquitatis Romanæ notitiam, iucundam rerum nouitatem, mira consilia, consiliorumq; euentus, graues pro tempore sententias, & plenam vbique dignitatis, plenam suauitatis orationem, copiosam quandam ad instruendos mores supellectilem documentorũ, crebraq; in vtranque partem fortunæ vacillantis exempla, Plautianumq; ad effigiem Seiani, quem in Tacito habemus, graphicè conformatum; denique speculum quoddam vitæ humanæ inspicere possumus, vnde ea quisque capere, atq; haurire præcepta queat, per quæ vel publicis, vel priuatis rebus præclarè consulatur. Quas ob virtutes Herodianum politissimum, & iudicij non vulgaris rerum conditorem meritò Casaubonus vocauit.

XXI.

IVLIVS CAPITOLINVS, cęteriq; coæui eius, in ea tempora inciderunt, quibus tum Imperij, tum Historiæ maiestas cõsenuit. Et quanquam ne illa quidem ætate maximi, & fortissimi Principes desiderarentur, optimi tamen, & eloquentissimi scriptores defuerunt. Vt verum omninò esse fateri cogamur, quod Curtius dicebat, ingentem sæpe gloriam non tam virtutis, quàm fortunæ munus fuisse. Nulla methodo, nulloq; ordine vitas Antonini Pij, Veri, Pertinacis, Albini, Macrini, Maximi, Balbini, Maximinorum, & Gordianorum descripsit. Curtus est, arhythmos, inelegans, & semibarbarus. Cum tamen non adeo rudis, & indiserta esset illa ætas, vt non purè, & Latinè scribi posset; id quod Mamertinus, Eumenius, Nazarius, alijq; eius seculi oratores labore, atque industria præstiterunt. Plurimum tamen Capitolino, reliquisq; eius tempestatis Historiæ Augustæ scriptoribus debemus, quòd ea nobis indicarunt, quæ nusquam alibi reperturi simus. Reprehendit Sigonius Capitolini ociosam verbositatem, dum minuta quæq; prosequitur. Sed profectò nimis ille est iniquus, qui pro gratia, quã scriptori, de nobis optimè merito, debemus, reddit obiurgationem. Nam vel minimarum rerum cogni-

tio

tio magnam interdum affert vtilitatem, præsertim si de magnis agitur viris, quorum nullum est tam leue, tamq; domesticum dictum, aut factum, quin obseruatione dignum videatur, quod & supra notauimus. Vt transeam id esse in biographo maximè commendandum, quod in Historico forsitan vitio non vacat. Qui enim virorum principum vitam composuerunt, duos quasi parietes de vna fidelia dealbantes, mistam scriptionem ediderunt politicæ, & moralis philosophiæ, narrantes publicè gesta, & priuatim; siue, vt loquitur Suetonius, qualis quisque fuerit in imperio regendo, & quæ fuerit cuiusque interior ac familiaris vitæ consuetudo. Quod si demas necessitatem, quam nobis legendi hos minores Historicos fatalis quædam literarum calamitas imposuit, quæ meliores his vel nō habuit, vel non retinuit, non eos tanti æstimes, vt eorum lectio sit repetenda; quos etiam Budæus nequaquam inter claros autores, & Romana Historia dignos putat esse connumerandos.

X X I I.

TITVS ÆLIVS LAMPRIDIVS eximitur à nonnullis expungiturq; ex eorum scriptorum albo, quorum monumenta etiā num extant: Commodum enim, Diadumenum,

Helio-

Heliogabalum, & Alexandrũ Spartiano assignant. Est præterea qui putet Spartianum, & Lampridiũ non duos, sed vnum, & eundem esse, vocatumq; tribus nominibus Ælium Lampridium Spartianũ propter generis claritatem: Hos enim trium literarum homines fuisse appellatos colligimus ex Plauto, & tria fuisse nomina patritiorum disertim Ausonius testatur; quanuis apud priscos illos Romanos mos Græcorum retineretur, qui vnico vocabulo censebantur: Olim enim, vt ait Appianus, vnum duntaxat singulis erat nomen; deinde assumpsere duo; nec multò post tertium imponi cœptum. Quis tamen nostram, atq; adeo totius penè orbis terrarum consuetudinem non magis commendet, qui, cum ex Historia Græca, & Latina didicerimus vnius vnum nomen non sufficere; tria, quatuorve nimis longa esse; ad tollendam ambiguitatem, omnesq; superuacaneæ prolixitatis ambages amputandas, duobus vnumquenque nominibus appellamus? Sed vt ad Lampridium redeam, ego, contra quàm censuit Pythagoras, nusquam de trita, & publica via deflectendum puto; Lampridiumque alium à Spartiano fuisse arbitror. Stylus Lampridij pedester, ac humilis est, dictio parum sincera, numerus plerunque subsultans, res, nullà serie digestæ, ita relatæ, vt in mentem veniebant; nullus verborum delectus, nullus eloquentiæ apparatus.

Quæ

Quæ tamen, vt supra dixi, vbi alij scriptores præsto non sint, videntur esse toleranda: Nam, vt Cæcilius inquit, Historia quoquo modo scripta delectat, sunt enim homines natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, vt qui sermunculis etiam, fabellisque ducantur.

XXIII.

TREBELLIVS POLLIO, diligens scriptor dictus à Spartiano, fuit quidem certè ita diligens, vt modum etiam excederet. Cũ enim temporibus Valeriani, & Gallieni vndetriginta simul affectassent Romanum Imperium, ipse, vt numerum rotundum impleret, adiecit Valẽtem, alieni temporis tyrannum, quem ipse Pollio Decij tempestate rebellasse fateatur: Nempe hoc est, quod Græci dicunt seruire materiæ subiectæ, ac se se hypothesi accommodare, &, iuxta Lesbiorum morem, in structura adhibere plumbeam regulam, vt non paries normæ, sed norma parieti se se patiatur aptari. Sensit hoc ille quidem, sed nimis pulchrum videbatur totidem Romæ fuisse tyrannos, quot olim Athenis fuissent, cum illa Vrbs à Lysandro esset capta. Pudet tamen duas etiam fœminas, Zenobiam, & Victoriam, inter eos numerari, qui Romanum orbem inuaserint, terrarumq; dominos barbarorum seruituti mancipare conati sint.

sint. Si enim veteres suspendio deligendam arborē decreuerunt, quòd Leontium, meretricula diobolaris, ausa esset in Theophrastum scribere; cur non aliquis Cato, qui Cæsaris imperium dedignabatur, cæpisset de suspendio cogitare, cum in mulierculis animum Cæsaris esse cognouisset? Elocutionem Pollionis Trebellij Gesnerus tersam esse ait, pauloque altius assurgere, quàm Historico conuenit. Et quidem, si cogitemus ætatem, qua vixit, nō mediocrem elegantiæ laudem promeruisse videbitur; quanquam ipse de se ne mediocriter quidem sentiens, fide tantùm Historica se contentum esse dicat, quam vnam custodiendam ratus, quod ad eloquentiam attinet nihil se curare profiteatur; res enim proposuisse deferre, non verba.

XXIV.

FLAVIVS VOPISCVS SYRACVSANVS de natalium fato nomen putatur accepisse, Vopiscum enim veteres appellabāt qui e geminis, altero per abortionem excluso, ad partum legitimum duceretur. In hoc biographo, præter eruditionem, illud quoque laudamus quod omnia meliore ordine, quàm cæteri eius notæ scriptores, narrauit; in quibus pleraque, vt dixi, valdè perturbata lectorem pariter turbant. In eo tantùm nobis maximè reprehendendus, quod illum pseu-

pseudomantem, præstigiatorem, planum, agyrten, impostorem psephopæcten, denique pitheciũ Pythagoræ, Alexandro potius Abochonitæ, quàm vlli veterum philosophorum æquandum, Apollonium inquam Tyanæũ, non dubitauit appellare celeberrimæ famę, autoritatisq; sapientẽ, & nõ modò amicum certum Deorũ, sed ipsum quoq; pro Numine frequentandũ; negat enim quicquam illo viro sanctius, venerabilius, diuinius inter homines fuisse; quippe qui passerculũ pipilantem exaudiens, sit interpretatus eum reliquos passeres sibi amicissimos ad Saliarem, atq; opiparam mẽsam inuitare, quod asinus milij sarcinam excussisset, saccique vinculo casu effracto, grana in terram sparsa essent. Nempe ex Democrito acceperat quasdam esse volucres, quarum ex confuso sanguine nascatur serpens, quẽ si quis comedisset, auium inter se colloquia esset interpretaturus. Quasi verò aues ex suo garritu, animi, quo carent, sensa valeant exprimere, atque inter se confabulari, imò etiam, si Dijs placet, de rebus ad suam rempublicam pertinẽtibus consultare. Colligere licet ex his, alijsq; nonnullis indicijs, atq; argumentis Vopiscum ad fabulas magis, quàm ad Historias conscribendas natura fuisse procliuem; multaque, vel assentandi gratia, vel decipiendi studio, vel sibi indulgendi consuetudine, fuisse mentitum.

I XXV.

X X V.

LVCIVS ÆLIVS SPARTIANVS, Capitolini, & Lampridij simillimus, eadem phrasi, eodemq; charactere dicendi vsus est: Vt planè, iuxta prouerbium, omnes in eodem ludo videantur edocti, eademq; fruge pasti; atque vtinam non ea fruge pasti, quam sacræ Hebræorũ literæ mendacij frugem vocarunt. Equidem vt Cassium Cremutius Cordus Romanorum vltimũ, sic ego Iustinum Historicorum nouissimum appellarim. Quid enim postea sani coloris enituit? An non omnis Historica dictio, quasi eodem simul pestilenti sidere afflata, contabuit? Quodque miserrimum est, non valdè boni per se scriptores librariorum, & libellionum non tam inscitia, quàm incuria deterrimi ad nos peruenerunt; vt lecturi per salebras, & vepreta, imò etiam per murices ambulemus; atq; ex tot sentibus errorum, vix aliquot flosculos ægerrimè colligamus. Occupauit primus, tanquam Italicus Hercules, Baptista Egnatius hoc Augiæ stabulum repurgare; cui doctissimi, atque accuratissimi viri Casaubonus, & Salmasius successere, qui ambo in hisce corruptissimis scriptoribus emendandis, atq; expurgandis egregiam sanè, & nobis valdè profuturam operã præstiterunt; quodque tu, Vir summe, vehementer miraris, cum Casaubo-

ſaubonus omnia diligenter demeſsuiſset, inuenit tamen Salmaſius, quod ſiciliret; Vir, non opinione mea tantùm, ſed tuo, Domine, iudicio, communique literatorum conſenſu, omnium, qui hodie viuunt, eruditiſſimus. In Spartiano multa pluribus in locis deprehenditur earundem rerum repetitio, & plurima vbique confuſio. Nam quoties Seruiani cædem legas in Adriano? in cuius vita contexenda poterat ſanè, debuerat certè Spartianus vel temporum ſeruare ſeriem, vel per partes ſic dicenda diſtinguere, vt de publicè geſtis, de peregrinationibus, deque priuata cętera eius vita ſeparatim tractaret. Qui quidem ordo in aliјs quoq; Spartiani ſcriptis deſideratur.

XXVI.

VVLCATIVS GALLICANVS quintùm Coſ. dubium an ex illius Vulcatij familia, quem Sedigitum, à ſenis in manu digitis cognomento vocarunt, propoſuerat, quemadmodum ipſe ſcribit ad Diocletianum, omnes, qui ſe ſe Imperatores, ſiue iure, ſiue iniuria dixerunt, in literas mittere. Sed hodie nihil eius habemus, præter vitam Auidij Caſſij: Quæ tamen à nonnullis Spartiano tribuitur: Cæterum viri ſapientiſſimi Salmaſius, & Voſſius Vulcatiũ vti ger-

manum, & genuinum autorem agnoſcunt. Quanquam in miſcella hac Cæſarum Hiſtoria tanta eſt omnium, quicunque ad eam componendam ſymbolum attulerunt, inter ſe dictionis, & ingenij congruentia; tantaq; interdum titulorum, atq; inſcriptionum varietas, & inconſtantia, vt Delio natatore, ac vate Tireſia ſit opus ei, qui cuiuſque vitæ certum, & conſtitutum ſcriptorem prodere velit. Profectò ſi Auidium ſcripſit Gallicanus, rem nobis cognitu quidem iucundam præſtitiſse videtur, nulli tamen ſine errore imitandam; in eam enim multas, & longas aliorum epiſtolas tranſtulit, & plura penè exſcripſit, quàm ſcripſerit: Præterquã quòd, Iſocratem parum feliciter ſecutus, vt ille totum Helenæ encomium laudibus Theſei compleuit, ſic Vulcatius laudationem Marci Aurelij, quàm vitã Auidij Caſſij ſcribere maluit. Nullam in hoc autore agnoſco elegantiam; vt verè mihi, & candidè pronuntiaſse Caſaubonus videatur, cum diceret, Vulcatium quid diceret fortaſse penſi habuiſse; at quomodo, ne minimum quidem. Hæc ſingulatim de ſex hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus pauca dixerimus. Nunc generatim, & carptim nonnulla dicamus. Vixerunt omnes ſub Diocletiano, eiſq́ue principibus, qui hunc proximè ſunt ſecuti. Quatuor ex his, Spartianus videlicet, Capitolinus, Vulcatius, & Lampridius ſcripſerunt, aut ſaltem ſcribe-

re

re instituerunt integram à capite ad calcem omniũ purpuratorum historiam, orsi à Iulio Cæsare, qui primus Rempub. inuasit. At sciolus quidam, siue iussu Principis, siue suopte ingenio, ex his biographis videtur decerpsisse quæ scitu digniora putauit, atque in hoc corpus, quod nunc ad manum habemus, digessisse. Voluit, opinor, tres epochas, & classes Cæsarum facere: primam duodecim Augustorum à Suetonio petendam; secundam ex his sex ita à se consarcinatis; tertiam denique Christianorum principum à Christianis scriptoribus maluit hauriri. Neque sanè dubitandum quin Tribonianus iste, hoc audaci facinore perpetrato, videretur sibi rem literariam præclarè gessisse; cum tamẽ in causa fuerit, vt amplius quinquaginta historiæ Augustæ scriptores penitus interciderint, sex autẽ qui supersunt mutilos, ac turbidos habeamus. Crebra est in hisce scriptoribus, quemadmodum proximè in Spartiano est animaduersum, earundem rerum repetitio, multaque passim proiecta, nec suo loco posita. Cuius culpæ vt non absoluimus in totum ipsos autores, ita non dubitamus maximam eius partem quà penes hunc alienarum mercium institorem, quà penes librarios, genus hominum, vt ait Casaubonus, perdendis literis natum, hærere. Vitæ nonnullæ sunt inter hos, quas iure dicas, centonum instar, e diuersi coloris pannis fuisse consutas.

ſutas. Scriptorum alibi deſideres iudicium limatius, alibi diligentiam exquiſitiorem; omnium maximè in Capitolino, & in quatuor alijs; minus enim eſt quod queramur de ſcriptore in primis erudito, & præ cæteris accurato Flauio Vopiſco, qui natu fuit minimus, aliorumque meminit omnium, præterquàm Spartiani, & Vulcatij. Quæ dos hiſtoriæ eſt primæ proxima, perſpicua inquam rerum explicatio, & quod Græci melius dicunt, τὸ εὐπαρακολούθητον, id nos in illis prioribus non inuenimus. Cum autem tot imperitiſſimorum grammatiſtarum verſibus ſuas lucubrationes inquinarunt, quid aliud, quàm per alienas ineptias ſe ſe ipſi traducere videntur? Verùm hos, velut in bona forma, næuos facilè excuſabunt, qui ſic natura eſſe comparatum meminerint, nullum vt cuiuſquam mortalium ſine venia placuerit vnquam ingenium, quantumuis maximum. Subiectum certè habet hæc hiſtoria nobiliſſimum; totius nanque Auguſtorum vitæ pars magna neceſſariò hinc petenda eſt, vbi res per imperiũ Romanum geſtæ annis fermè centum, & ſexaginta deſcribuntur. Vbi verò maior rerum varietas? vbi illuſtriora fortunæ ludibria? quàm memorabiles maximorum principum exitus? nam ſeptuaginta, & eo plures, in horum temporum ſerie numeramus, qui vel Cæſarum, vel Imperatorum nomen vſurpauerint. Adeo erant in illo principatu, quem

omnes

omnes tum metuebant,& omnes modò suspiciunt, comitia imperij turbulenta ac incerta, vt tumultuario populi concursu, aut incondito militũ strepitu, interdum & per iocum, & ludum, Imperatores crearentur,& orbis terrarum dominatio in sceleris, & parricidij præmium concederet. Horum scriptorum lectio, cùm historiæ, & morũ antiquorum studiosis necessaria videtur, tùm vel maximè ijs qui cognitione iuris ciuilis Romanorum delectantur. Quàm multa enim toto sparsim opere inuenias, quæ ad iuris prudentiæ studium præcipuè pertineant? Quàm multis locis aut nouum ius aliquod introductum, aut vetus antiquatum? Tot iuris prudẽtum actiones, & munera, & dignitates; tot principum epistolas, tot senatus consulta, tot alia publica monumenta, e scrinijs Augustorum, actis magistratuum, & populi, aut nescio vnde ex abdito eruta, quanti censemus facienda? Hæc ferè decerpsimus ex magno eruditionis, & elegantiæ parente Casaubono, viro omnium linguarum, & disciplinarum intelligentissimo, quamque non minimam eius laudum putamus, tibi, DOMINICE MOLINE, cum primis amico; quam quidem beneuolentiam mutua inter vos virtutis admiratio conciliauit, aluerunt epistolæ, sanxerunt officia.

XXVII.

XXVII.

LAVIVS EVTROPIVS decem breuissimis libris Romanam Historiam strictim complexus, Pauli Diaconi iniuria productus, ac ex conferto dilutior effectus, omnem penè dignitatem amisit; donec fideli opera Antonij Schonouij restitutus in integrum, & quodam quasi postliminio reuersus, pristinum locum recuperaret. Diaconus ille, monitu Adilbergæ, Desiderij Lingobardorum Regis filiæ, non solum autoris huius Historiam interpolem fecerat, sed ipsam penè totam inuerterat, dum multa de suo infarciret, multaq; passim adimeret, aut transferret. Militauit Eutropius sub Iuliano parabata, ac desertore, librumq; suum dedicauit Valenti. Nec satis liquet cuius ille fuerit religionis; quippe qui, in colliminio tenebrarum, ac lucis constitutus, nec Paganorum ritus probaret, nec CHRISTO tamen dedisset nomen. Sophistam Italum vocat Suidas; eodemque nomine censetur in originibus Constantinopolitanis. Quanquam non desunt, qui hunc Eutropium historicum eundem esse contendunt cum Eutropio presbytero Africano, Augustini discipulo, qui duas ad sorores consolationes conscripsit, cuius meminere Ptolemæus Lucensis, & Raphael Volaterranus. Stylum eius improbat Vossius, vt

parum

parum concinnum: Fatetur tamen res ipsas compendio satis commodo ab Eutropio constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium, & multa eloquentia scripsisse putat Iacobus Philippus. Antiquum Historiographum appellat Hincmanus Rhemensis. At Sconhouius non eum inter antiquos recenset; sed licet scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor eloquentia, & iudicio etiam superioribus fuit eminentior. Sanè quanti eum Græci fecerint vel argumento illud erit, quod Capiton, & Pæanius Eutropiani compendij metaphrasin Græcè scripserint. Duæ sunt autem omninò res, quæ famam, & gloriam scriptoribus conciliare soleant, si in alienas transferantur linguas, siq; interpretationibus illustrentur.

XXVII.

MMIANVS MARCELLINVS, cum esset vir Græcus, vt de se ipse testatur, Historiam Latinè scripsit, à Principatu Cęsaris Neruæ exorsus, vsque ad Valentis interitum. Suam verò inelegãtiam sæpenumero excusat propterea quod aliena, sibiq; insueta lingua vtatur. Quamobrem in eundem videtur errorem incidisse, de quo valdè obiurgatus est à Marco Catone Aulus Albinus, qui res Romanas oratione Græca scriptitauit, deprecatus malæ existimationis ignominiam,

miniam, si quid in suis libris parum compositè, aut minus eleganter scriptum quis deprehendisset. Stultum quippe, ac ineptum vir Sapientissimus iudicauit malle culpam deprecari, quàm culpa vacare. Videtur Ammianus ad philosophiam, quàm ad Historiam instructior. Et quidem multa frequenter inculcat ad ostentationem sapientiæ, quæ nihil ad Bacchum faciant, vt est in adagio. Hæc autem tam sæpè, tantaq; interdum prolixitate interponit, vt episodicam eius Historiam vocare possimus. Christianis eo nomine inuisus, atq; intestabilis, quod Iulianum illum desertorem Dijs miscet superis, & optimis quibusq; Principibus anteponit; cũ tamen per ipsum nõ steterit quominus Idolorum, ac Dæmonum cultus iterum in orbem terrarum inueheretur, omnisq; Assertoris nostri doctrina euanesceret. Doctus ceteroqui Ammianus, grauis, ac serius, & dignus planè cui fides à nemine abrogetur, si demas Iuliani, cuius erat miles, & parasitus, tum immodicas, tum immeritas laudes: Est enim is vnus ex eis scriptoribus, qui, quæ ipsi gesserunt, aut quibus ipsi interfuerunt, literarum monumentis consignasse existimantur, ac propterea in hac parte Xenophonti, Cæsari, & Guicciardino conferendus: Quibus omnibus haud scio an etiam præstet Gallicæ Historiæ scriptor Henricus Catarinus Dauila, generis claritate, militari gloria, do-

ctrina,

ctrina, eloquentia Vir illustrissimus; & Ioannes Meursius, rerum Belgicarum scriptor luculentissimus, quem summa apud inuictissimum Daniæ Regem dignitas, altissima eruditio, gloria scriptis parta, sed virtus præcipuè, tibi, DOMINICE MOLINE, præbuit vnicè amandum, mihi etiam colendum, atque admirandum. Laudat Bodinus Ammiani candorem, ac studium inquirendæ veritatis: Is enim Principum virtutes, ac vitia, vt optimus quisque scriptor, summa fide notauit. Imitandum sibi proposuit Cornelium Tacitum: Sed cum in reliquis longè inferior sit, hoc etiam ab eo distat, quod Tacitus Romani sermonis dignitatem, vt tempora ferebant, assecutus est; Ammianus verò Latinis verbis, ac sæpius ne Latinis quidem, Græcè scripsit. Dictio eius duriuscula, atque horridior est, manca, succisa, & per quædam hyporchemata subsultans; multisq; Græcis, barbarisq; loquendi formis, verbisq; nusquam in Vrbem receptis, sed ne iure quidem Latij donatis, vsquequaque referta. Priores tredecim libri desiderantur; quique superstites fuerunt, multis lacunis hiulci, multisq; erroribus tam mendosi, corrupti, ac deprauati leguntur, vt nusquam sensum elicere possimus: Quod quidem damnum, si benè conijcio, non tam ætatis iniuria nobis intulit, quàm criticorum inconsulta temeritas, multa in omnibus li-

bris, pro cuiusque libidine, inducentium, multaq; audacter substituentium. Vnum est in quo Ammianum non tam laude, quàm etiam admiratione dignum putemus, propria quædam, & graphica, atq; instar naturæ omnium rerum expressio. Quam tamen ille non eloquentiæ studio, sed philosophiæ referebat acceptum.

XXIX.

EXTVS AVRELIVS VICTOR scripsit librum de origine gentis Romanæ, Caiũ Cæsarem, & Sextum Gellium secutus, qui ambo singulos libros eiusdem tituli, atq; argumenti conscripserunt, quemadmodum Victor ipse testatur. Scripsit etiam de Imperatoribus Romanis à Cæsare ad Iulianum librum vnum, item ab Augusto ad Theodosium librum alterum. Quæ quidem omnia styli, & dictionis diuersitas vix, aut ne vix quidem, patitur vt credamus esse eiusdem autoris. Probabile est duos, tresve huius nominis fuisse, quorum vni tribuuntur etiam illustres viri, hactenus quà Plinio Cæcilio, quà Cornelio Nepoti adiudicati. Qui origines gentis Romanæ, moresq; Imperatorum descripsit, putatur vixisse ætate Constantij, & Iuliani. Hunc Ammianus virum Consularem, & Pannoniæ Proconsulem, & Vrbi præfe-

præfectum, ænea statua cohonestatum, & sobrietatis gratia multilaudum appellat. Afer natione fuisse creditur; amore enim genialis soli deceptus, Africam vocat terrarum decus. Ethnicum illum fuisse inde constat, quod in Adriano stellam Antinoi, pusionis Adriano adamati, eiusq; pueri consecrationem, & sacrificia non improbarit. Et quidē certè fuit ille iuuenis non laude solùm, sed etiam admiratione dignissimus, qui paria cum Alcestide fecerit; & quemadmodum illa pro viro Admeto vicariam subijt necem; ita hic adolescens pro hero suo, vitam producere cupiente, caput suum Orco deuouerit; vt quantum vitæ ephebo, immaturè, præterq; fatum pereunti, debebatur; tantundem, vltra pensum victuro, seni prorogaretur. Turpe ratus futurum si nobis diutius exprobraretur plus pietatis, & constantię fuisse in muliebri sexu, quàm in virili. Ingenium, & dictio Victoris Aurelij videntur speciem quandam referre Cornelij Taciti, cui tamen nihilo propior est, quàm stannum argento. Laudandus tamen conatus, & habenda gratia Victoris industriæ, quæ cum multa vndique delibauerit, cauit nobis ne plurimarum rerum ignari essemus, quarum memoria cum vetustioribus libris, vnde erant excerpta, penitus interisset.

XXX.

RVFVS FESTVS breuiarium scripsit rerum gestarum Populi Romani, quem libellum dicauit Valentiniano. Ex eo nihil propè vtilitatis capere possumus, quòd nimis cursim, & properanter Historiæ stadium præteruolet potius, quàm transeat. In quo reprehenditur etiam à Bodino, quod alio opusculo, aut indice potius, Romanorum prouincias attigerit, opes omiserit. Scriptor est fœculentæ, ac iniquinatæ elocutionis, & suaptè natura infacundus; quod & ipse ingenuè fatetur, cum dicat se, morem calculonum secutum, qui ingentes summas æris breuibus admodum exprimunt notis, res gestas signare, non eloqui, vt Valentinianus maiorum facta non tam legere posset, quàm numerare. Scripsit præterea, si Philandro fides adhibenda, descriptionem illam Vrbis Romæ, quæ Publij Victoris nomen hactenus prætulit. Et Rufi esse vt credamus suadet simplicissima viarũ, ædiumq; recensio, & leui admodum brachio, siue potius summo digitulo Vrbis ornamenta indicata. Quæ postea latissimè prosecuti sunt Blondus, & Marlianus in topographia Vrbis Romæ, & post hos item plurimi. Quorum nos quoq; exempla secuti, pluscula, & forsitan nec iniucunda, nec passim obuia, de Vrbe Roma, tribus de nostra peregrinatione libris commemorauimus.

X X X I.

AVLVS OROSIVS HISPANVS, Diui Aurelij Augustini discipulus, eiusdem hortatu, septem Historiarum libros cōscripsit; quibus ostendit ab Orbe condito vsq; ad tempus quo illa pangebat, hoc est quinquies mille, sexcentis, & duo de viginti annis, fœdas semper clades, atq; atrocissimas per vniuersum calamitates contigisse. Quamobrem, vt in chronicorū supplemento scribit Iacobus Philippus, opus illud de Mundi Miseria inscripsit; cuius tamen hodie titulus est *Ormesta*: Quæ vox cuius sit linguæ, quidve significet, nemo hactenus potuit expiscari: Nisi fortè sit luxatio quædam duorum vocabulorum, à notarijs, per compendia literarum, atq; apicum, celeritatis causa, scribentium, coagmentatorum, atque corruptorum; scriptumq; sit *Ormesta*, pro eo quod est *Or. mesta*; hoc est, *Orbis mœstitia*; seu potius: *Or. m. ista*; hoc est, *Orosij mundi historia*. Floruit Orosius sub Arcadio, & Honorio, cum Roma ab Alarico Gothorum Rege capta, Gentiles calamitatum omnium causam in Christianos conijcerent: Dijs videlicet succensentibus cultum suum antiquari, ac deleri, nouamq; religionem succrescere, quæ CHRISTVM vnicè coleret. Quam calumniam à nomine Christiano luculentissimis commentarijs

remo-

remotum iuerunt disertissimi pariter, atque sanctissimi viri Arnobius, Lactantius, Augustinus, Orosius, Aquinas. Hunc Orosium ne Historici quidem nomine dignum censuit Sigonius, quem tamen Iacobus Philippus eloquentissimum vocat: Neque ab eo dissentit Gennadius, qui eius vitam conscripsit. Fatetur quoque Gherardus Vossius Orosium esse scriptorem planè vtilem, quamuis in supputatione temporum sæpè errauerit: Græcosq; scriptores non legerit.

XXXII.

OSIMVS, siue ille Gazæus fuerit, siue Ascalonita, siue Alexandrinus, quorum meminit Suidas, siue quispiam alius, cuius patriam, & genus ignoremus, vixit tempore Theodosij iunioris, vt Euagrius testatur. At Volaterranus ex Suida sub Anastasio Principe Zosimum floruisse contendit. In quorum sententiam transijt V. C. Ioannes Franciscus Corneanius, matruelis meus, ex cuius eruditissimis Symbolis multa nos in hæc nostra excerpta contulimus. Scripsit Zosimus opus chemicum de metallorum transmutatione, quod in bibliotheca Regia Lutetiæ manuscriptum seruari fama est. Scripsit item dictiones rhetoricas ex ordine literarum; enarrationem quoque in Demosthenem, & Romanæ Histo-

riæ

riæ libros ſex; quorum primus Cæſares ab Auguſto vſque ad Diocletianum tranſeunter percurrit; alij quinque fuſius proſequuntur res Romanas vſque ad Vrbem iterum ab Alarico obſeſſam, Attalumq́; ab eo deſignatum Imperatorem, poſteaq́; ab eodem exautoratum. Dictio Zoſimi eſt breuis, perſpicua, pura, & ſuauis, vt Photius iudicat in ſua bibliotheca. Quo maiorem mihi bilem concitat Verderius, qui, cum aut Græcè neſciret, aut Muſas Atticas à limine tantummodo ſalutaſſet, Zoſimum pronuntiauit tantam redolere barbariem, vt ne meminiſſe quidem huius ſcriptoris dignum putaret. Iuſtius aliquanto in Zoſimum Photius inuehitur, quod homo Paganus creber eſt in arrodendis Chriſtianis Principibus: Quo nomine eidē ſuccenſuere Nicephorus, & Euagrius. Quanquam Lenunclauius, eius interpres, ac defenſor, in apologia, quam pro Zoſimo ſcripſit, ne in iſtis quidem fidem facilè Zoſimo eſſe abrogandam putauit; nā & melioris religionis viris credibile eſt quædam hæſiſſe vitia, quæ, ſalua conſcientia, verax Hiſtoricus non potuerit diſſimulare. Eæ ſunt enim Hiſtorici partes, vt meminerit, ex ſententia Luciani, ſe eſſe oportere ἄφοβον, ἀπόλιδα, ἀυτόνομον, ἀβασίλευτον. Qua libertate, atq; animoſitate ſuccinctus, veritatem vbique in quoſcunque dicere abſque vlla hæſitantia debet.

XXXIII.

ROCOPIVS, RHETOR, & SOPHISTA CÆSARIENSIS, quæ prouinciæ Palestinæ ciuitas est, Iustiniano Imperium regente, Belisarij, cuius erat notarius, & comes, egregia facinora literis consignauit. Putat verò Bodinus Procopium Belisario suo tantum tribuisse, in eumq; ambabus manibus tot laudes congessisse, vt oratorem, non Historicum agere videatur: Ornamenta quoque Historiarum, & Græci sermonis puritatem aut nescisse, aut neglexisse. Sed quæ ad Historiam pertinent, singula certè diligenter exponit, ac res quoque leuissimas magno studio consectatur. Cum enim totius publici consilij particeps fuerit, sæpius etiam pro republica legationes obierit, non dubitat Bodinus Procopium inter selectos recensere. Cum verò singulas epistolas, decreta, fœdera, conciones vario dicendi genere, ac stylo describit, magnum verissimi scriptoris præbet argumentum. Continet eius Historia libris octo bellum Persicum, Vandalicum, & Gothicum: Quorum omnium Synopsim quandam, & cõspectum nobis exhibuit Agathias. Autor est Suidas Procopium adiecisse his nonum librum, vt, detracto sibi fræno, in Iustinianum, & coniugem eius Theodoram debaccharetur: Quem librum, quòd res non editas, & forsitan non edendas contineret,

ἀνέκδοτα nominauit, qui tamen hodie non extat: nam præter Historiæ libros octo nullum aliud habemus Procopij monumentum, quàm sex narrationes de Iustiniani ędificijs. Laudandus Procopius integræ fidei, multæq; sedulitatis in Historia scribenda, quemadmodum supra dixi; cum enim à Belisarij latere nusquam discederet, rerum ab eo gestarum minutã, certamq; notitiam videtur habuisse. Propior est Asiaticæ redundantiæ, quàm Atticæ copiæ; neque tamen verbosus nimium; & interim grauis, & politicus in epistolis, & concionibus, quas non sanè imprudenter interserit. Hũc autorem emendandum, illustrandum, & perpetuis notis augendum susceperat Vir Clarissimus Nicolaus Alemannus, quẽ sua virtus Vaticanæ Bibliothecæ custodem præfecerat; qui, magno literarum incommodo, operi nondum perfecto immoritur hoc ipso anno MDCXXVI. Vtinam tanti operis lispana religioso piæ alicuius manus officio colligantur; ne nobis gloriosi labores toti pereant. Aut saltẽ iacturã sarciat industria Ludouici Frachettæ, magni illius Hieronymi fratris, ciuis, & amici nostri lõgè charissimi, quem honoris, & amplitudinis causa nominamus, ille enim vir acerrimi iudicij, memoriæ incredibilis, indefessæ in studio attentionis, cùm in omnibus Historijs continenter versatur, tũ in Procopio legẽdo, atque exornando est assiduus.

XXXIV.

GATHIAS, MEMNONII FILIVS, natus Murinæ, quæ in Aſia veterũ Æolenſium colonia eſt, ad oſtia Pythici fluminis, Iuris prudentiæ ſtudijs addictus, ac propterea ſcholaſticus appellatus, patronus cauſarũ fuit Smyrnæ, vt ait Suidas. Hic, præter epigrammata, quorum egregia ſpecimina extant adhuc in Anthologia, ſcripſit libros quinque de rebus geſtis Iuſtiniani, cuius tempore floruit. Neque tamen omnia eius Imperij acta proſequitur, ſed inde, vt ipſe ait, ſumpſit initium, vbi finem ſtatuit Procopius. Vero propius eſt illum ethnicum fuiſſe, quàm Chriſti fidelem: neque tamen diuerſæ factionis homines inſectatur palàm, aut mordet, perinde ac Zoſimus fecerat. Dictione vſus eſt florida, ac terſa; quam, ſuo more, vti barbaram, & fæculentam reprehendit Verderius; omni enim potius ornatu ſcripta ſua compſit; nudamq; Hiſtoriam vetulæ, nugis ſcatenti, perſimilem ſibi videri dicebat: Quodq; grauiſſimos quoſque ſcriptores feciſſe compererat, diſceptationibus, & conſilijs iudicium ſuum interpoſuit, & quaſi arbiter datus, ſententiam tulit: Quod tamen à Xenophonte, aut Cæſare, Hiſtoricorum longè principibus, factum non video. Eius hiſtoria à Priore Sanctæ Balbinæ conuerſa ſeruatur

in

in Vaticana, multarum bibliothecarum, spolijs, & Palatinæ in primis, superba. Eius quoque ibidem habentur epigrammata, castrata à Maximo Planu de monacho, resectis silicet quæ lasciuiora videbantur.

XXXV.

IORNANDES, EPISCOPVS RAVENNÆ, quem tamen Gothorum Episcopum vocat Baronius, & erat ille quidem natione Gothus, non sacerdotio, claruit Iustiniani temporibus, & Magnum Cassiodorũ secutus scripsit de rebus Geticis, gestisq; Romanorum, stylo planè rudi, barbaro, & agresti; nisi quod aliquantisper profecit ex assidua Flori lectione, ex quo pleraque ad verbum exscripsit. Quidam verò manuscripti codices hanc epigraphen præ se ferunt: *Iordani Episcopi liber de origine mundi, & actibus Romanorum, cæterarumq; gentium*. Quæ quidem inscriptio magis placet; tractat enim in eo libro non de Romanis tantùm, sed etiam de Assyrijs, Medis, Persis, Macedonibus. Produxit autem commentarium suum vsque ad annum Christi quingentesimum quinquagesimum ex supputatione Baroniana. Germanum, verumq; eius nomen fuerit ne Iornandes, an Iordanus, ambigitur: Baronius, & Vossius videntur malle Iordanum. Ego vnum esse no-

men

men puto, sed vario modò barbarè silicet, ac Latinè pronuntiatum.

XXXVI.

ARCELLINVS COMES ILLYRICANVS Chronicon satis accurate cōposuit ab excessu Valentis ad quartū Iustiniani consulatum, quem inijt anno CHRISTI quingentesimo trigesimo quarto. Autor est Cassiodorus hunc Marcellinum Constantinopolitanam ciuitatem, & Vrbem Hierosolymorum quatuor libellis minutissima narratione scripsisse. Caue autem putes hunc Marcellinum eundem esse cum Ammiano, qui & ipse Marcellinus vocatur, multoq; est antiquior, quippe qui scripserit sub Iuliano.

XXXVII.

EDA PRESBYTER ANGLO-SAXO scripsit Ecclesiasticæ Anglorum Historię libros quinque ad Ceoluulphum Regem Northumbriæ, apud quem magno in honore fuit. Incipit autem à Iulij Cæsaris in Britanniam traiectione, definit anno CHRISTI DCCXXXI. cum triennio post diem suum sanctissimè clauserit. Egit præterea de temporum ratione, ac de sex mundi

æta-

ætatibus: Aliaq; plura ſcripſit ad rem Eccleſiaſticam, & ſacræ paginæ interpretationem pertinentia. Autor in Hiſtoria fidelis,& diligens,latinæ linguæ peritus, ſi quis alius eo ſeculo: Quamuis Bodinus adeo in aduerſum nitatur, vt Bedam inconditè ſcripſiſſe, & de eo non eſſe magnopere laborandum affirmet. Iacobus Philippus eũ vocat Græcè, & Latinè doctiſſimum: Albinuſq; Flaccus Doctorem eximium appellat. Et fuit certè vir ſtudioſiſſimus, atq; laborioſiſſimus; vt qui ſemper aut diſcere, aut docere, aut dictare, aut excipere dulce habuerit, quemadmodum de ſe ipſe teſtatur. Baronius item literatos labores egregij viri ad extremum ferè ſpiritum continuatos affirmat: Creditur autem annum vitæ centeſimum prætervectus. Hũc inter ſanctos Eccleſia retulit, ac Venerabilem cognomento appellauit, ob inſignem morum ſanctimoniam,& modeſtiam ſingularem,cuius in primis à Baronio laudatur. Denique Martyrologium Romanum Bedam venerandum presbyterum, pietate, ac eruditione celeberrimum, digno, ac merito elogio condecorauit. Claruit ſub Ioanne Sexto Pontifice, quo tempore Saraceni ex Africa ſoluentes Hiſpaniam inuaſerunt. Quamobrem Beda literis, non tam eloquentia, quàm pietate refertis, ad eam prouinciam recuperandam Chriſtianos principes eſt cohortatus.

XXXVIII.

XXXVIII.

PAVLVS DIACONVS AQVILEIENSIS, de parentis nomine Varnefridus aliquãdo appellatus, Deſiderij Lingobardorũ Regis vltimi archigrammateus; victo rege ſuo, captus à Carolo Magno apud hunc ſummo aliquandiu in honore fuit; donec ſuſpectior viſus, ob prioris domini deſiderium, deportatus eſt in Diomedis Inſulam: Vnde ad Arichium, Principem Beneuentanum, Deſiderij Regis generum, profugit; eoq; vita functo, monachum induit in Caſinenſi cænobio. Duos Eutropio addidit libros à Iuliano vſque ad Iuſtinianum; totumque, vt ſupra notauimus, Eutropij breuiarium produxit, atque interpolauit. Præterea ſcripſit Hiſtoriam Vinnulorum, qui poſtea nuncupati ſunt Lingobardi, luculento, & plano ſermone, ſi audiamus Sigebertum. Et ſanè quidem in tam rudi ſeculo claruit ipſe inter primos, vt ait Baronius. Leo Oſtienſis apud Caſſiodorum Paulum aſſerit fuiſſe prudentia, & ſagacitate inſignem. Sigebertus autem teſtatur, eum propter ſcientiam literarum fuiſſe à Carolo aſcitum. Iacobus Philippus Paulum ait doctrina, & facundia cum primis excelluiſſe. Vigilantiſſimus, me quidem iudice, ſcriptor eſt Paulus, & plurimi faciendus, quamuis rudis, ac barbarus, quòd nuſquam

quam alibi reperire possimus, quæ ipse monumentis literarum tradiderit, si de coæuis, aut vetustioribus loquimur. Nam post alios ex recentioribus plurima de Lingobardis memoratu digna collegit, & comportauit in Historiam Taruisinam, luculentissimè, & verissimè scriptam, vt est apud Orthelium, & Picciolum, patruus meus agnatione, at charitate, educatione, & penè adoptione pater, Ioannes Bonifacius, non minus inter Philologos, & Iurisconsultos, quàm inter Historicos longè clarissimus: Quem, vt secundis, iuxta prouerbium, melioribus vtilissimum Venetiæ nostræ, totiq; Italiæ monumentum, à se auctum, castigatum, & recognitum promat, tuum erit, Domine, vrgere, atq; impellere.

XXXIX.

ANASTASIVS ROMANVS, ex Abbate Cardinalis, & Gregorij quarti Bibliothecarius, à Leone autem quarto in Romana Synodo exautoratus, quod Ecclesiam, cui præerat, quinquennio deseruisset; transtulit e Græco Georgij Theophanis Chronicon: At vitas Pontificum vsque ad primum Nicolaum ipse composuit. Cæsar Baronius, itidem Cardinalis, & Bibliothecarius hunc antecessorem suum parum probat,

& sæpè castigat, cum etiam disertim profiteatur ipsum aliquando omnia confundere, ac permiscere. Floruit autem circa annum CHRISTI sesquicentesimum supra octingentesimum.

X L.

ONARAS, sub Alexio Comneno maximis honoribus in Imperio Constantinopolitano aliquandiu perfunctus, iam senior monachum induit, institutum Basilianum professus: Scripsit vniuersalem Historiam ab origine mundi ad excessum Alexij, qui diem clausit anno asserti orbis MCXVIII. Diligentiam eius desideramus in rebus antiquis: neque tamen accuratior euasit in sui temporis euentibus enarrandis; cum multa, magnaq; ea tempestate contigerint, Oriente quodammodo cum Occidente commisso. Sed huius incuriam suppleuit Anna Comnena, Alexij Cæsaris filia, quæ, non ita perfunctoriè, neque oscitanter, vt Zonaras, patris sui facta quindecim libris amplexa, eos Alexiada vocauit: Quorum priores octo ex Augustana Bibliotheca edidit Dauid Heschoelius: In quibus tamen amori paterno plus aliquanto indulsisse videtur, quam per leges Historiæ liceret: Cuius præstantissimæ Heroidos illud extat Zonaræ elogium: Studijs erat addicta,

cta, exquisitè Atticissabat, & acutissimo erat ingenio ad abstrusissimas quasque contemplationes. Egit Zonaras in Historijs suis multo melius, & accuratius Senatorem, quàm Historicum; & in his, quæ pertinent ad regimen rerum Vrbanarum plurimum valuisse existimatur: Plenus tamen, & vndique scatens portentorum, & miraculorum, a lijsq; eiusmodi fabulis, quibus, vt Græculus, mirificè oblectabatur; cùm Polybium haberet, quem sibi ad imitandum proponeret, qui omnem vbique παραδοξολογίαν acerrimè insequitur. Cæterùm noster hic alioqui, ex sententia Bodini, non contemnendus rerum gestarum scriptor, à magno Casaubono adeo nihili est habitus, vt ignominiæ causa appellatus sit legitimæ historiæ dehonestamentum.

ATQVE HÆC QVIDEM DE HISTORICIS ROMANIS singulatim notanda putaui. Generatim verò in Vrbana disciplina, si Bodinum, aliosque cordatos viros audiamus, laudantur Dionysius, Plutarchus, Liuius, Dion, Appianus, & hic ipse de quo postremo diximus Zonaras: In militari Cæsar, Velleius, Ammianus, Hircius: In vtraque Polybius, ac Tacitus: In Principum arcanis, & aulica vita Tranquillus, Lampridius, Spartianus: In moribus populorum, & regionum varietate Diodorus, Mela, Strabo: nihil enim prohibet quin &

hos quoque cum alijs recenseamus, quanquam, pro mista ratione scribendi, Geographistorici verius sunt appellandi.

FECI, DOMINE, quod mandasti; non quidem benè, sed tamen vtcunque potui. Nec me fugit, cum hæc scriberem, oportere non modò in omni genere Historiarum, sed etiam in rebus agendis diu versatum esse, qui virtutes Historicorum, ac vitia notare decreuerit. Vt enim Historicus vir grauis, integer, seuerus, intelligens, disertus, & quasi vitæ tam priuatæ, quàm communis, omniumq; rerum magnarum scientia instructus esse debet: Sic eisdem excultum artibus, & doctrinis esse conuenit, qui de Historicis sententiam dicere sit paratus. Rem sanè arduam, sed hominum generi per quam vtilem; interest enim reipublicæ, vt ait Bodinus, iudicia de scriptoribus, qui in publicum exeunt, incorrupta, minimèq; deprauata videri; ne, cum alienæ industriæ modum ponere volumus, optimos quosque à scriptione deterreamus; nè ue qui nostro iudicio fidunt, in errorem ducantur. Quibus animi dotibus, cum ego, pusilli admodum ingenij, & nullius ferè iudicij mihi conscius, omninò destituar, coactus tamen sum imperio tuo censuram instituere quadraginta virorum, qui iam dudum inter immortales ob sapientiæ opinionem,

& publicum famæ testimonium, omnium literatorum consensione consecrati, desierunt cum mortalibus numerari. At meum hoc, qualecunque, præiudicium nihil erit impedimento iudicio tuo, qui, cum Senator, fortuna, & virtute coeuntibus, sis constitutus melioris longè, & sanctioris Areopagi, quam ille apud Athenienses fuerit, potes iure tuo non tantum homines, sed etiam Diuos iudicare. Vale. Scribebam Taruisij VI. Cal. Nouembris, Anno asserti Orbis MDCXXVI.

Tuus, DOMINE, futurus quoad viuam

Balthassar Bonifacius.

LECTOR,

IN vltimo epigrammatis versu, post primam epistolam nuncupatoriam pro, solet, *lege,* solent. *In Plinio Cæcilio extrema pagina* 43. *pro* seniori, *lege,* senior. *Errata præterea, quæ nos fugerunt, videbis ipse, & corrigere non grauaberis. Vale.*

ORDO ROMANÆ HISTORIÆ
Legendæ Adriani Politi.

IN historia cognoscenda, veterum gestarũ, & temporum ordinẽ, qui vnus esse solet memoriæ custos, prosequamur, & à primis temporibus ad vltima hæc nostra tempora; quasi filo per manus ducto, deueniamus; primus historiæ scriptor, quem nobis ad legendũ proponi oportet, esto is quem ordine cæteri consequentur.

Dionysius Halicarnasseus, cuius historia cõplectitur vetustissimas Italorum, & Vrbis Romæ origines, & Romanorũ res gestas domi, forisque vsque ad Lartem Herminium Exquilinũ, & T. Virginium Tricostum Cœlimontanum Coss. idest annum ab Vrbe condita CCCVII.

Titus Liuius, cuius primi tres libri ab aduentu Æneæ in Italiam, vsque ad Lartem Herminium, & T. Virginium Tricostum Coss. conueniũnt cum vndecim libris Dionysij, qui extant, & eadem omnino tractãt, quæ Dionysius; sed breuissimè si cum Dionysio comparantur.

Eutropij primus liber ferè totus, cum ijsdem tribus Liuij libris coniungendus.

Plutarchi	Romulus	cũ 1.	Liu.
	Numa Põpilius		
	P. Valerius Publicola		
	C. Martius Coriolanus	cũ 2.	

T. Liuij extremus tertius liber à Larte Herminio scilicet, & T. Virginio Tricosto Coss. vsq; ad extremum decimũ librum; idest ad annum ab Vrbe condita CDLXII. Quo anno fuerunt Coss. Q. Fabius Maximus Gurges, D. Iunius Brutus Scæua, & erit decursus circiter CLV. annorum.

Eutropij extremũ caput primi libri. De capta Vrbe à Gallis.

L. Flori primus liber vsque ad bellum Tarentinum, & cum Pyrro Rege.

Plutarchi L Furius Camillus.

L. Flori extremus primus liber de seditionibus; De prima, secunda, tertia, & quarta Vrbis discordia. A Quinto autem Fabio Maximo D. Iunio Bruto Coss. vsq; ad P. Cornelium Scipionem, & T. Sempronium Lõgum Coss. Quibus Consulibus geri cœptum est bellum Punicum

cum

Hoc in loco II. Decades Liuij desiderantur.

cum secundum anno videlicet DXXXVI. ab Vrbe condita Liuij historia septuaginta quattuor annorũ amissa est: in eius locum leguntur T. Liuij à Floro in compendium redacti quæ, vulgo, Epitomæ nominantur. Sunt autem isti T. Liuij liber vndecimus, ac reliqui nouem, qui eum statim sequuntur à Q. Fabio Maximo Gurgite, D. Iunio Scæua Coss. vsque ad P. Cornelium Scipionem, Titum Sempronium Longum Coss. atque hic erit, vt paulo ante diximus, circiter LXXIV. annorum decursus.

Plutarchi Pyrrhus.

L. Flori de bello Tarentino, & cũ Pyrrho Rege, de bello Picente, de bello Salentino, de bello Vulsiniensi.

L. Flori liber secundus de Primo bello Punico, de bello Ligustico, Gallico, Illyrico.

Polybij primi duo libri.

Eutropij liber secundus de Tribunis mil. cos. potestate, vsque ad initium belli Punici secundi.

Forsitã melius xxx & nouem, vt inferius.

T. Liuij lib. vigesimus, ac nouem, qui eum statim sequũtur; à P. Cornelio Scipione T. Sempronio Longo Coss. vsque ad Seruium Sulpiciũm Galbã C. Aurelium Cottam Coss. ad annum scilicet ab Vrbe condita

Forsitã mẽdose

DLIV. Est autem decursus annorum circiter XVIII. ab initio videlicet belli Punici secundi, vsque ad initium belli Macedonici primi.

Appiani Alexandrini de bello ab Annibale gesto libellus vnus.

Polybii tertius, & quartus liber præterea nonnulla in fragmẽtis vsque ad extremum xvij. librum. Quæ tamen quia manca sunt, & valde perturbata separari commodè poterant è tertio, & quarto lib. atque ex hoc ordine reijci.

Eutropius de bello Punico secũdo, quod extremo capite tertii libri comprehensum legitur.

Plutarchi { Q. Fabius Maximus. M. Claudius Marcellus

L. Flori historia de bello Punico secundo, quæ libro secundo legitur.

Hinc ad bellum Maced. pergendum est, quod cum Philippo Rege Persei patre gestũ fuit; ideoq; post superiores cõtinuo legendi sunt

T. Liuii lib 31. & nouem reliqui, qui eum statim consequuntur, a Seruio Sulpicio Galba C. Aurelio Cotta Coss. qui anno ab V.C. DLIV. Consulatum gesseret, vsq; ad Claudium Pulchrũ, T. Sempronium Gracchũ Coss. id est, annũ ab V.C. DLXXVII. Quo anno Istricũ bellum geri cœptum est, & erit decursus circiter

citer XXIII. annorum.

L. Flori de bello Macedonico primo, & bello Syriaco Regis Antiochi, & de bello Aetolico.

Plutarchi M. Porcius Cato Censorinus, seu Maior vt ab aliis appellatur.

Appiani Alexandrini liber de bello Syriaco.

Eutropii liber quartus de bello Macedonico, & de bello Syriaco, & hic est decursus fermè XXII. annorum. Ab Vrbe autē condita DLXXVII.

T. Liuii liber XLI. & reliqui quattuor qui postremi consequũtur a C. Claudio Pulchro T. Sempronio Graccho Coss. vsque ad C. Sulpicium Gallũ, M. Claudium Marcellum Coss annum scilicet ab Vrbe C. DXXCVIII. & erit decursus XL. ferme annorum.

Plutarchi T. Quintius Flaminius.

L. Flori liber secundus de bello Istrico, de bello Gallogræco, de bello Macedonico secundo, ac de bello Illyrico.

Plutarchi L. Aemilius Paulus, qui Perseum vicit ac de Macedonia triumphauit.

Eutropii lib. 4. de bello Macedonico secundo. & hic erit decursus annorum fermè xxii.

T. Liuii lib. 46. & 13. qui proximè sequuntur à L. Floro in epitomas redacti; nam ipsius qui erant integri perierunt, legendi a C. Sulpitio Gallo, M. Cl. Marcello Coss. vsq; ad extremum 59. librũ idest ad Mem. Aemilium Lepidum, Lucium Aurelium Orestem Coss. annũ, scilicet ab V. C. DCXVIII & erit circiter XL. annorum decursus.

Appianus Alexandrinus de rebus Lybicis, siue Carthaginiensium.

L. Flori de bello Maced. 3. de bello Punico tertio, de bello Achaico, de rebus in Hisp. gestis, de bello Numantino, ac de bello Asiatico.

Eutropii de bello Punico tertio, de bello Maced. 3. de bello Achaico, & de bello Numant.

Plutarchi C. & Tib. Gracchi.

L. Flori de legib. Gracchanis, de seditione Tib. Gracchi, de seditione C. Gracchi lib. iii.

T. Liuii liber lx. ac xxx. qui deinceps illum sequuntur à M. Aemilio Lepido Oreste Coss. vsque ad extremum xxix. librũ, idest ad M. Aemilium Lepidum Volcatium Tullum Coss annũ scilicet ab V. C. Dcxxcviij. & erit fermè LX. annorum decursus.

C. Crispi Sallustii liber de bello Iugurtino

L. Flori de bello Iugurtino, de bello Allobrogico, de bello Cym-

Cymbrico,Teutonico, & Tigurino,item de bello Thracio.

L. Flori de seditione Apuleiana, Drusiana, de bello, quod aduersus socios gestum est, de bello Seruili.

Eutropij de bello Iugurtino, de bello Cymbrico,de bello Sociali,de bello ciuili Mariano,& Mitridatico. Item prima pars sexti libri vsque ad bellum cum Spartaco gestum.

Plutarchi C. Marius, & L. Cornelius Sylla.

Appiani Alexãdrini primus lib de bellis ciuilibus.

T. Liuij liber xcj. ac xvij.qui eum ordinem sequuntur, vsque ad extremum cviij. idest à M. Aemilio Lepido, L. Volcatio Tullo Coss.ad C. Cl. Marcellũ. L Cornelium Lentulum Coss. annum videlicet ab V.C. Dccv. quo anno geri ceptum est bellũ ciuile Cæs. & Pomp. & erit circiter xvij annorum decursus.

Eutropij lib.vj. de bello cum Spartaco.

L.Flori de bello cum Spartaco,de bello ciuili Mariano,Sertoriano, de bello ciuili sub Lepido,de bello Mithridatico.

Plutarchi Sertorius.

L. Flori de bello Cretico, de bello Balearico,de expeditione in Cyprum:de bello Gallico,de bello Parthico.

Plutarchi L. Licinius Lucullus, M Licinius Crassus, & M. Tull. Cicero.

Dionis fragmenta trigesimi quinti, & trigesimi sexti libri.

Appiani Alexandrini libellus de bello Mithridatico.

C. Crispi Sallustij de coniuratione Catilinæ.

Dionis liber xxxvij.

L. Flori bellum Catilinæ.

Eutropij coniuratio, & bellũ Gallicum, vsque ad Cęsarem dictatorem.

C. Iulij Cæsaris commentarij de bello Gallico.

Dionis liber xxxviij. ac duo deinceps, qui eum continue sequuntur, vsque ad extremum. xl. librum.

T. Liuij liber cix. ac septem, qui deinceps eum sequuntur à Cl. Marcello, L. Cor. Lentulo Coss. vsque ad Iulium Cæs. M. Ant. Coss. annum scilicet, ab V. C. Dccx. quo anno Cæsar in Magistratu occisus est. & erit decursus circiter quinque annorum.

C. Iulij Cæs. de bello ciuili Alex. Africo,Hispaniensi.

Suetonij Tranquilli C. Iulius Cæsar.

L.Flori liber iv. de bello Cæsaris,ac Pompeij.

Dionis liber quadragesimus primus,ac duo sequentes vsque ad extremũ quadragesimitertij.

Eutropij Caius Iul.Cæsar Dictator.

Plutarchi Cn. Pompeius Magnus, C. Iul. Cæsar M. Porcius Cato Vticensis.

Appiani Alexandrini lib. ij. de bellis ciuilibus.

T. Liuij epitome cxvij. ac xxiij. qui deinceps eũ ordinem sequũtur, præter quos nulli alij ad ætatem nostram peruenere, à C. Iul. Cæs. scilicet, & M. Ant. Cos. vsque ad Neronem Claudium Drusum Germanicum T. Quintium Crispinum Coss. Quo in Magistratu Drusus est mortuus. annum scilicet ab V.C. Dcclxv. & erit circiter xxxv. annorum decursus.

Lucij Flori extremus quartus liber de Cæs. Aug. ac reliqua deinceps omnia.

Eutropij liber septimus vsque ad Tib. Cl. Neronem Cæs. Imperatorem.

Plutarchi M. Antonius, M. Iunius Brutus.

Appiani Alexandrini de bello Illyrico, & tres extremi libri de bellis ciuilibus.

Dionis lib. quadragesimus quartus, ac duodecim, qui continue sequuntur, vsque ad extremum lib. quinquagesimi sexti: scilicet vsque ad Imperium Tiberij Claudij Neronis.

Suetonij Tranquilli C. Cæsar Aug. & erit decursus xxj. annorum; a Druso, scilicet & Crispino Coss. vsque ad Sex. Pomp. Sex. Apuleium Coss Quibus Coss. Augustus obijt, & hunc annorum decursum cum superiori decursu coniungi oportebit.

Huc addemus prius & posterius volumen Vellei Paterculi, Ioannis Zonaræ annales ab V. C. vsque ad Imperium Tib. Cæsaris, & Iornandis Episcopi de Regnorum, & temporum successione, qui perpetuo, & continenti ordine, ea breuissimè cõplectuntur, quæ à Romulo vsque ad Tib. domi forisque acta sunt. Quamquam hi (quia continuata historia est) facile coniungi cum superioribus poterunt. Sic vt res cum rebus tempora cum temporibus aptissimè conueniant. Id quod etiam volumus intelligi de Diodoro Siculo, de Trogo Pompeio, de Val. Max. de Paulo Orosio, & de eo qui libellum de viris Illustribus scripsit. Omnia enim aut capitibus ita distinguuntur, vt sine vllo labore ad rem præsentem accõmodari possint, aut ita cõtinenti oratione perscribuntur, vt dissecari non possint, quin legentis ordinem, & cursum perturbent, ac remorentur.

Perducta igitur historia ad obitum Diui Augusti, idest (vt diximus) ad annũ Vrbis Dcclvj. hæc quæ sequuntur supererunt legenda, vt perpetuo ordine histo-

historiam ad hanc ætatem no ſtram perducamus

C Cor. Taciti ab exceſſu Augusti annalium libri quinque.

Dionis lib. quadrageſimus ſeptimus, quadrageſimus octauus, & quadrageſimus nonus, quibus continentur res domi, foriſque geſtæ annorum circiter xxvj. ab exceſſu Cæſ. Augusti ad exceſsũ C. Caligulæ.

C Suetonij Tranquilli Tiberius Cæſar. C. Caligula.

C. Cornelij Taciti liber vndecimus, ac reliqui qui ſequuntur omnes; nam à quinto ad decimumquintũ ammiſſi ſunt.

Dionis liber lx. vſque ad exceſſum C. Claudij.

C. Suet. Tranq. C Claudius Cæſar, Nero Claudius Cæſar, Sergius Galba.

Plutarchi, Sergius Galba.

Suetonij Trãq Otho Syluius.

Plutarchi, Otho Syluius.

C. Suetonij Tran. Aulus Vitellius, Veſpaſianus, Titus.

Flauij Ioſeph lib. de bello Iudaico.

C. Suet. Tranq. Flauius Domitianus.

Ex Epitomis Ioannis Xiphilini in Dionem Caſſium, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Veſpaſianus, Titus.

Ioannis Zonaræ eorundem Imperatorum vitæ; quæ & ipſæ apud illum, aliæ ab aliis diſtinctæ ſeorſum legi poſſunt, vſq; ad Iuſtinianum Imp. ad annum ſcilicet ab V. C. Mccxxj à Christo autem nato Mxxix

Iornandus Epiſcopus de rebus Geticis.

Procopius de bello Gothorum, de bello Perſico, de bello Vandalico.

Agathius de bello Gothorum.

Leonardus Aretinus de bello Italico aduerſus Gothos.

Ioãnis Zonaræ Iuſtinianus.

Paulus Diaconus de geſtis, & origine Longobardorum.

Hinc perſequẽda quæ a Dione Caſſio, hoc eſt, ex iiſdem Epitomis Xiphilini in Dionem; nã de his ſcripta Dionis non extãt, ab Ælio Spartiano, a Iulio Capitolino, ab Ælio Lampridio, à Trebellio Pollione, à Flauio Vopiſco, à Vulcatio Gallicano, ab Herodiano, à Sexto Aurelio Victore, ab Eutropio, à Pomponio Læto, ab Ammiano Marcellino, à Ioanne Zonara, a Niceta Choniata, poſtremo à Petro Meſſia Hiſpan. de Imperatoribus ſcripta ſunt. Quæ omnia ſeparari, & rurſus componi poſſunt, & ex vno quoq; auctore ſe ligi, vt ſingulorum Imperatorũ vitæ ac res geſtæ continuatè legantur.

Huc addi poſſunt, hiſtoria Blondi, M. Antonij Sabellici,

Leonardi Aretini, Poggij Florẽtini, Pauli Iouij Nouocomẽsis, compendium rerum Neapolitanarum, & alia huiusmodi sexcenta, quæ in lucem prodiere vltimis annis, & quæ à nostris quotidie scribuntur.

Hæc sunt quæ de ordine eius Historiæ, quæ ad Romanũ Imperium pertinent, legenda proponere voluimus. Si qui tamen existimabunt nos fuisse in partiẽdis temporibus, quasique in dissecandis tamquam in membra ac frusta quædam auctoribus, nimium diligentes, ac superstitiosiores; eundẽ propemodum ordinem sequuti primum quemq; auctorem, cuius partes legendas proposuimus legere totum poterunt.

Nos certè hunc ordinẽ, quo ad res memoriæ mandãdas pertinent esse optimum, non modo iudicauimus, sed etiam experti sumus.

Nomina auctorum, qui Romanas Historias scripserunt.

Dionys. Alicarnasseus
T. Liuius
L. Florus
Eutropius
Plutarchus
Polybius
Appianus Alexandrinus
Crispus Sallustius
Dio Cassius
C. Iulius Cæsar
Suet. Tranquillus
Velleius Paterculus
Ioannes Zonara
Iornandes Episcopus
Diodorus Siculus
Pompeius Trogus
Val. Maximus
Paulus Orosius
Libellus de Viris Ill.
C. Corn. Tacitus
Flauius Ioseph de bello Iudaico.
Procopius de bello Gothorum
Agathius de bello Gothorum
Paulus Diaconus
Aelius Spartianus
Iulius Capitolinus
Aelius Lampridius
Trebellius Pollio
Flauius Vopiscus
Vulcatius Gallicanus
Herodianus
Sex. Aurelius Victor
Pomponius Lætus
Ammianus Marcellinus
Niceta Choniata
Petrus Messia
Blondi Flauij, M. Ant. Sabellici, Poggij Florentini, Leonardi Aretini, Pauli Iouij — Historiæ.
Compendium rerum Neapolitanarum, & recentiores.

HISTO-

HISTORIÆ LATINÆ SCRIPTORES IVXTA ORDINEM HISTORIARVM,

Quæ ab eiſdem conſcriptæ ſunt.

Index adprimè vtilis ad hiſtoriæ cognitionem,

CONSCRIPTVS A' CAROLO SIGONIO, Antiquitatis aſſertore.

Iodorus Siculus. Græcus.

Iuſtinus in Epitoma Trogi Pompeij. Latinus.

Dionyſius Halicarnaſſeus. Grę cus.

Titus Liuius Patauinus. Latinus.

Lucij Flori Epitome duplex. Latinus.

Flauius Eutropius. Latinus.

Plutarchi Cheronæi Vitæ. Græcus.

Caius Plinius Secundus Cæcilius Iunior. Latinus.

Caius Velleius Paterculus. Latinus.

Polybius Megalopolitanus. Græcus.

Æmilius Probus. Latinus.

Appianus Alexandrinus. Græcus.

Caius Salluſtius Criſpus. Latinus.

Caius Suetonius Tranquillus. Latinus.

Dion Nicæus Græcus.

Publius Cornelius Tacitus. Latinus.

Caius Iulius Cæſar. Latinus.

Sextus Iulius Frontinus. Latinus.

Paulus Oroſius. Latinus.

Lucius Ælius Spartianus. Latinus.

Caius Iulius Capitolinus. Latinus.

Titus Ælius Lampridius. Latinus.

Vulcatius Gallicanus. Latinus.

Trebellius Pollio. Latinus.

Flauius Vopiſcus. Latinus.

Herodianus Alexandrinus. Græcus.

Sextus Rufus. Latinus.

Ammianus Marcellinus. Latinus.

Zoſimus Gazæus. Græcus.

Iornandes Gothus. Græcus.

Beda

ORDO HISTORIÆ LATINÆ, Vt à quoque scriptore per temporum seriem petenda est.

De his, quæ ante Reges in Italia, & sub Regibus Romæ gesta sunt annis CCXLIV. scripsere.

Dionysius Halicarnasseus Græcus lib. IV.
Titus Liuius. lib. I.
Lucius Florus. lib. I.
Pub. Velleius Paterculus. lib. I.
Flauius Eutropius. lib. I.
Plutarchus in Romuli, Numæ, & Poplicolæ Vitis.
Plinius de Viris Illustribus.
Paulus Orosius lib. II.
Sextus Rufus.
Ioannes Zonara. Tom. I.
Solinus. Cap. I. & II. Polyhistoris.

Ab exactis Regibus ad leges XII. Tab. Ann. LVIII. quæ conscribi captæ sunt Ann. ab V. Condita. CCCIII.

Dionysius libris VI. sequentibus.
Titus Liuius lib. ij.
Lucius Florus lib. j.
Eutropius lib. j.
Plutarchus in Poplicola, & Coriolano.
Plinius de Viris Illustribus.
Paulus Orosius libris ij.
Sextus Rufus.
Ioannes Zonara Tomo j.
Diodorus Siculus non nihil lib. xj. & xij.

A Ta-

A Tabulis XII. ad bellum Tarentinum, & Regis Pyrrhi, qui anno Vrb. CDLXXIV. in Italiam venit, Annis CLXXI.

Dionysius pauca libro x. & xj.
Titus Liuius à lib. iij. ad x.
Item ex Flori Epitome libro xj. & xij. & Historiæ libro j.
Eutropius lib. j. & ij.
Plutarchus in Camillo.
Plinius de Viris Illustribus.
Paulus Orosius lib. xj. & xiij.
Sextus Rufus
Ioannes Zonara Tomo j.
Diodorus Siculus nonnihil lib. xiij. & xiv.

A Pyrrho ad secundum bellum Punicum, quod captum est ann. Vrb. DXXXVI. Ann. LXII.

Polybius lib. j. & ij.
Lucij Flori Epitoma à libro xiij. ad xx.
Et in historia lib. j. & ij.
Eutropius lib. ij.
Plutarchus in Pyrrho, Marcello, & Fabio Max.
Plinius de Viris Illustrib.
Paulus Orosius lib. iv.
Sextus Rufus.
Ioannes Zonara Tomo j.

A bello Punico secundo usque ad tertium, quod fuit anno Vrbis DCV. Ann. LXX.

Titus Liuius à lib. xx. ad xlv.
Lucij Flori Epitoma à xlv. vsq; ad xlix.
Polybij liber iij. iv. v. vj. & fragmenta reliquorum.
Lucij Flori historia libro ij.
Eutropius libro ij. iij. iv.
Silius Italicus lib. viij.
Plutarchus in Annibalis, Fabij Max. Scipionis, Marcelli, Catonis maioris, Pauli Æmilij, & Flaminij.
Plinius de Viris Illustribus.
Æmilius Probus in Annibalis, & Catonis.
Appianus in Syrio.
Paterculus lib. j.
Paulus Orosius lib. iv.
Sextus Rufus.
Ioannes Zonara Tomo j.

A bello Punico Tertio ad Cæsarem Dictatorem, qui fuit ann. Vrb. DCCVI. Ann. C.

Lucius Florus in vtraque Epitoma, in Liuij à lib. xlix. ad lib. cix. in alia lib. ij. & iij.
Appianus in Lybico, Iberico, & Mithridatico, & primo, secun-

cundoque bellorum ciuilium.
Eutropius libro iv. & v. & vj.
Plutarchus in Gracchorum, Marij, Syllæ, Sertorij, Pompeij, Luculli, Cæsaris, Ciceronis, Catonis minoris, Antonij,& Bruti Vitis.
Cornelius Nepos in Attici vita.
Sallustius in Iugurthino, Catilinario, & Concionibus.
Diõ libris xxxvij. xxxviij.xxxix. xl.
Suetonius in Cæsare.
Lucanus lib. x.
Cæsar in Commentarijs.
Paterculus lib. j. & ij.
plinius de Viris illustrib.
paulus Orosius libris iv. v. & vj.
Sextus Rufus.
Ioannes Zonara Tomo j.

A Cæsare Dictatore ad obitum Augusti, qui fuit anno DCCLXVII. Annis LXII.

Dion à libro xl. ad lvj.
Suetonius in Cæsaris, & Augusti.
Appianus lib. ij. iij. & v. bellorum ciuilium,& in Parthico.
Velleius Paterculus libro ij.
Cæsaris Commentaria de bello Ciuili, cum Aulo Hircio, seu Oppio.
Florus in vtraque Epitoma, Liuij ad libro cix ad cxl. & in altera lib. iij. & iv.
Plutarchus in Cæsaris, Ciceronis, Antonij, Bruti, & Catonis.
Eutropius libris vj & vij.
Cornelius Nepos in Attico.
Tacitus initio libri j.
Orosius libro vj.
Sextus Rufus.
Sextus Aurelius Victor.
Ioannes Zonara Tomo ij.
Zosimus libro j. Historiarum.
Iosephus Iudæus libris antiquitatum. xiv. xv. xvj. xvij.

Ab obitu Augusti ad Domitiani necem, quæ fuit ann. DCCCXLIX. Annis LXXXII.

Dion libris lvij. & lviij.
Ioannes Xiphilinus in Epitoma Dionis.
Tacitus lib. xxj.
Suetonius in reliquis x. Imperatorum Vitis.
Eutropius libro vij.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Rufus.
Zosimus libro j.
Orosius libro vij.
Zonara Tomo ij.
Iosephus lib. xvij. xvij. xx. Antiquitatum.
Et de bello Iudaico lib. vij.

A Ner-

A Nerua Principatu ad Constantini Imperium, quod fuit ann. Vrb. MLVIII. Annis CCX.

EVtropius lib. vij. & ix.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Rufus.
Ioannes Xiphilinus in Epitoma Dionis.
Paulus Orosius lib. vij.
Ælius Spartianus.
Iulius Capitolinus.
Ælius Lampridius.
Hærodianus Grammaticus.
Vulcatius Gallicanus.
Trebellius Pollio.
Flauius Vopiscus.

Ex recentioribus.

POmponius Lætus.
Zosimus lib. j.
Eusebius in Chron. & Historia Ecclesiastica.
Ioannes Zonara Tomo ij.

A Constantino ad Iustiniani Imp. obitum, qui fuit anno Christi DLXV. Vrbis verò MCCCXII. Ann. CCLXI.

Ex recentioribus.

POmponius Letus.
Eutropius lib. x.
Eusebius Pamphil. Cæsariensis in vita Constant. lib. v.
Orosius libro vij.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Rufus.
Ammiani Marcellini libri posteriores xviij.
Zosimus a libro ij. ad xviij.
Socrates Scholasticus in Hist. Eccles. libro ix.
Hermius Sozomenus Salaminius in Historia Ecclesiastica lib. ix.
Theodoricus Cyrensis in Historia Ecclesiastica lib. vj.
Theodoricus Scholasticus in Historia Ecclesiastica libro vj.
Euagrius Scholasticus in Hist. Ecclesiast. lib. vj.
Historia Tripartita.
Iornandes Gothus in Chronicis.
S. Hieronymi Chronica. Eusebio adiecta.
Prosper Aquilenius in Chronicis.
Procopij lib. vij.
Agathij Scholastici lib. v.
Anastasius S. R. E. Bibliothecarius in Vitis Pontificum, & Hist. Ecclesiastica.
Theophanes Isaurus.
Nicephorus Callistus in Historia Ecclesiastica.

ORDO CAROLI SIGONII.

A Iustiniano deinceps.

EVagrius Scholasticus.
Beda Anglus.
Paulus Diaconus.
Anastasius in Vitis Rom. Pontificum, & Historia Ecclesiastica.
Ioannes Zonara Tomo iij.

FINIS.

DOMINICO MOLINO
Veritatis assertori,
Obtrectationis, & calumniæ depulsori.

Balthassar Bonifacius S. D.

Vod vnum maximè omnium sitientissimè auere solet mortalium curiosa cupiditas, mortuum vidi ego ab inferis excitatum; nec vidi solùm, sed hisce manibus contrectaui, fecique mihi adeo familiarem, vt collatis etiam capitibus de rebus arcanis colloquamur, siue potius confabulemur. Tu mihi, Domine, rediuiuum Procopium, eius inquam ἀνέκδοτα*, hoc est, vt eius interpres de suo addit*, arcanam historiam, *quam ego dispeiisse funditus, & ad nihilum reuertisse, si modò quicquam fuit vnquam, existimabam, integram, incolumem, ornatam, lautam, imò etiam cerussatam, & calamistratam ostendis. Sed & aliud portentum mirabilius ostendis; immortalem inquam Virum homuncionis pu-*

gione, tanquam Diomedis gladio, confoßum, obtruncatum, & contrucidatum, Anglicanæ cuiusdam necyomantiæ miraculo vitæ restitutum, de suis se hostibus vlcisci, mortuumque de viuis triumphare. Inter ampullosos Iustiniani titulos illum quoque legimus, quo se, cùm de barbaris gentibus, victis, ac domitis, nomina sibi asciseret, non solum Gothicum, & Vandalicum, sed etiam Alemannicum appellabat. Pernegatum porrò fuit à quibusdam fuisse ab eo Principe Alemannos prælio superatos, & Romano Imperio subiectos. At verò ille Princeps, præscius videlicet præclaræ admodum, & memorabilis olim victoriæ, quam vel mortuus, iamq; in atomos, & fauillas redactus, post millesimum, & centesimum annum relaturus erat, eo titulo etiam tum viuus vti voluit. Nunc demum Iustinianus verè Alemannicus nuncupatur; profligato Alemanno, eiusq; ceruice deiecta, qui se supra Augustos erexerat. Quanquam verò non sua manu rem ipse confecit, sed per Riuium legatum suum, ipse tamen gessisse videtur, cuius auspicijs gestum est bellum: Quo seu iure, seu priuilegio, Iustinianus, si quis quam alius, meritò gaudere & potest, & debet, qui nihil vnquam per se fortiter, aut sapienter fecisse, sed per ministros pleraque benè, ac feliciter transegiße visus est. Quis enim nesciat huic Imperatori belli gloriam à Narsete, & Belisario, pacis decora à Triboniano, ac Dorotheo fuiße parta? Si tamen, quod intra-

sentio,

ſentio, liberè apud te poſſum deponere, mihi Iuſtinianus nequaquam videtur benè de mortalium genere meruiſſe. Gemino quippe facinore, quod vtrunque plerique ſuſpiciunt, ſi paulo attentius rem introſpicimus, ingenti poſteris detrimento fuit. Niſi enim Gothos, etiam tum miteſcentes, Italia noſtra expuliſſet, nos eos nunc, omni barbarie diſcuſſa, & ruditate deterſa; optimos principes haberemus; neque aliarum nationum, longè his deteriorum, durum & crudele iugum partim pateremur, partim ceruicibus imminentem ægrè iam, & ſumma cum difficultate depellere, ac propulſare niteremur. Et niſi huic rurſum pernicioſa illa inceſſiſſet libido iuris Romanorum ciuilis perturbandi, & veterum iuriſperitorum libros deflorandi, non regnaret nunc in Reginam artium Iuriſprudentiam tanta ſtoliditas, & ignorantia, quantam ne in ipſius quidem Iuſtiniani ingenio fuiſſe Procopius putet, etiam ſi auriculas, vt ille ait, more aſinino agitaret; quantamque neque Budæus, neque Alciatus opinari poſſint ſub Iuſtiniani cranium habitaſſe, quem hominem ex Suida analphabetum, hoc eſt, vt Seneca loqueretur, elementarium, ſiue, vt Fulgentius, abecedarium vocarunt. Quod tamen non ipſius Iuſtiniani, ſed auunculi eius Iuſtini cognomentum fuiſſe, Alemannus ex Procopio ſuo ſe ſatis probaſſe euidenter putauit. Neque ego quid ſcierit, quidve ignorauerit Iuſtinianus valde curandum; neque qua lingua, Græcane, an Latina, an Illyrica loqueretur accuratius inueſti-

ueſti-

uestigandum crediderim. Illud verò in primis contenderim, iuris ciuilis ordinandi solam Diui Iulij mentem fuiße capacem, ad eamque rem aggredi oportuiße animum Iustinianæo φιλοσοφώτερον. *Quod autem ad Procopium attinet, eiusque interpretem Alemannum, ego neutrum laudare possum. Primùm enim* ἀνέκδοτα *illa Procopiana putidam potius rabidi cuiusdam sillographi satyram, quàm incorruptum rerum gestarum scriptoris monumentum esse pronuntio. Germanus ne commentarius ille sit, an commentitius, & adulterinus, mihi, vt verum fatear, nondum satis liquet; & miror à Riuio non ei motam de statu quæstionem: Non enim minus interest rei literariæ certos, & legitimos autores agnosci, quam fictos & suppostitios explodi. Tum deinde historicas notas Alemanni, quanquam hominis vtriusque sermonis intelligentissimi, & bonorum autorum assidua lectione doctissimi, eo nomine nequaquam laudauerim, quòd tot Iustiniani dedecora, verè, an falsò, prodiderit. Certè, si librum hunc scripsit Procopius, ingratum, & infidum se Principi suo fuisse negare non potest, à quo per omnes dignitatum gradus ad summum in Romana Repub. honoris apicem sit prouectus: Vt verè de eo prædixiße Iuuenalis videatur,* Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul: *nam de rubula, & magistello Præfectus Æternę Vrbis dictus est Procopius à Cæsare Iustiniano; in quem modò, tanquam Cossi equus, detracto freno, insolenter incurrit, & furiosè de-*

debacchatur. Cæterùm ipse sibi, suisque historijs fidem abrogauit, cum huiuscemodi palinodiam importunissimè recantaret: Et omnem sinceri scriptoris gloriam, quam sibi octo prioribus libris comparauerat, hisce ineditis, quæ vtinam semper inedita permansissent, corrupit, ac depudicauit. Cui sanè vel pueri, quos ille in arte dicendi erudiebat, illud Catonis obijcere potuissent; Laudaris quodcunque palàm, quodcunque probaris, Hoc caue ne rursus, leuitatis crimine, damnes. *At quomodo tandem damnat, quos paulo ante effusè laudauerat, ac tantum non superis inseruerat? quomodo, inquam, damnat? quo pudore, quave impudentia? Non equidem lego historicum, res, vti gestę sunt, enarrantem, sed intentissima voce declamatorem tragœdias excitantem. Si per alterius cuiuspiam Angli sciomantiam reuixerit vnquam Plutarchus, qui Herodotum, scripto in eum libro, non sine amarulentia, damnauit malignitatis; multo acrius, & multo etiam iustius inuehetur in hunc Procopium, cuius profectò est Heroica malignitas: nam quemadmodum Heroum virtus definitur esse virtutis quædam hyperbole; ita huius consummatissima improbitas, non ineptè forsitan, improbitatis hyperbole dici potest. In summa sic statuo, esse in hac, cuiuscunque illa sit autoris, rhyparographia loquentiæ satis, licentiæ nimis, insolentiæ plus nimio; multum liuoris, plus odij, plurimum inscitiæ; parum ordinis, minus facundiæ, minimum iudicij, nihil memorię, minus*

nihilo

nihilo sinceritatis. Quorum tamen criminum non censeo Procopium temerè condemnandum: fieri enim potuit vt ab aliquo non huius ętatis nebulone pseudo-anecdota illa fuerint confecta, vt nos aliquando, spissa quadam caligine circumfusi, pro Iunone crassam nebulam amplectentes, inter nebulones cum ipso pariter huius sycophantię constructore numeraremur. Vale.

Taruisij. V. Idus Octobr. M DC XXVII.

CAROLI SIGONII

Iudicium de Historicis,

QVI RES ROMANAS

Scripserunt, ab Vrbe condita ad Caroli Magni Imperatoris tempora.

ACCESSERVNT

DE EISDEM SCRIPTORIBVS

Excerpta

A BALTHASSARE BONIFACIO,

ET

Ordo Romanæ Historiæ legendæ Adriani Politi.

Superiorum permissu, & Priuilegio.

VENETIIS, MDCXXVII.

Apud Antonium Pinellum.

AD LECTOREM
IVDICII SIGONIANI
De Rei Romanæ Scriptoribus.

Balthassar Bonifacius.

Ebes hunc librum, amice Lector, mole quidem exiguum, fructu verò plusquam mediocrem, non tam Carolo Sigonio, qui semel composuit, quàm DOMINICO MOLINO, qui bis ab interitu vindicauit. Ipsum autographum, à viro doctissimo Francisco Pigna, pluribus ab hinc annis acceptum, maximus ille Venetorum Senator, & rei literariæ princeps, dederat imprimendum Ciotto Typographo, cuius detestabili incuria deperijt. Hoc autem apographum, per omnes ferè doctissimorum virorum bibliothecas diu conquisitum, & bono Mercurio tandem inuentum, dat tibi, dat memoriæ, dat publicæ vtilitati. Nihil est enim optatius communi huic ingeniorum parenti, quàm nostram singulorum industriam excitare, ac studijs nostris facem præferre; summum videlicet laborum

borum

borum suorum præmium existimanti, iuxta Eurysthei sententiam, si quippiam boni ad salutem hominum conferat. Idem mihi autor fuit, vt simile quiddam ex optimis quibusque criticis excerptum, tibi legendum proponerem quo Sigonianus elenchus absolutior, tibiq; vtilior, &, nisi me fallit coniectura, etiam iucundior foret. Vt nihil aliud, hoc certè nostra additamenta præstabunt, quod saburra in nauigijs, ne pusillus admodum Sigonij libellus ventis ludibrio eße poßit. Vale.

Taruisio VI. Cal. Nouembr. M DC XXVI.

CAROLI SIGONII IVDICIVM DE HISTORICIS,

Qui res Romanas ſcripſerunt ab Vrbe condita ad Caroli Magni Imp. tempora.

POLYBIVS. I.

Etuſtiſſimus omnium, qui nobis ſuperſunt Hiſtoriæ Romanæ ſcriptorum eſt POLYBIVS, e Megalopoli Arcadiæ Ciuitate oriundus, Publij Africani minoris pręceptor, ac perpetuus eius in militia comes. Is bella, tum Punica, tum quæ eodem tempore in Græcia, Aſia, & Lybia geſta ſunt, libris quadraginta, quorum priores quinque integri, & ſextus imperfectus tantùm ſuperſunt, Ptolemęo Euergete in Ægypto regnante, Græcè conſcripſit. Sed ea ſunt ita crebris interpoſitionibus interrupta, vt, qui ſe pręceptorem Hiſtoriarum conſcribēdarum oſtendit, Hiſtoriæ leges quaſi negligere videatur. Vtile tamen quod extat; nā maiori parte caremus.

CÆSAR DICTATOR. II.

CAius Iulius Cęſar belli Gallici,& Ciuilis Pompeiani libros vndecim Commentariorum rerum à ſe geſtarum ſcripſit, genere orationis,& eleganti, neque ob nimiam diligentiam odioſo. Huius cùm perſpicuitas, elegantia, & numeri mirè placent; tùm latior ſingularum rerum, temporum, locorum, conſiliorum, atq; actionum eſt explicatio. Ad iuſtam tamen Hiſtoriam non attingit; quanquam ita nihil omiſiſſe videtur,vt, quod Cicero ait, alios à ſcribendo deterruerit.

SALLVSTIVS. III.

CAius Salluſtius Criſpus, qui Cæſaris Dictatoris, Pompeij Magni, & Marci Ciceronis, cum quo grauiſſimas inimicitias exercuit, tempore vixit, nobis totus perijt, quod ad libros Hiſtoriarum attinet, quas rerum Romanarum temporum ſuorum ſcripſit;eis enim Aurelius Auguſtinus ante annos M C. vſus in libris de Ciuitate Dei. Iugurtha, Catilina, vt eius conciones, eius ſpecimen fuerunt. Breuis eſt, ſed nihil non ea breuitate comprehendit. Sententijs gaudet, & antiquis verbis, acumine non inepto. De eo Martialis: Criſpus Romana primus in Hiſtoria. Thucydidi ex Græcis opponitur à Quintiliano elegantia dicendi,

cendi, Attica breuitate, sententiarum crebra vsurpatione. Taxatus à Pollione Asinio, vt nimis antiquarius, & ex Catonis Originibus verba mutuatus. Trogo autem Pompeio displicet, quod orationibus nimis longis vtatur, sicut etiam Thucydides.

DIODORVS SICVLVS. IV.

Diodorus Siculus Syracusanus vixit Trium-Viris in Rempublicam sęuientibus. Libris quadraginta, quibus Bibliothecæ nomen indidit, omnium temporum Historiam Græcè amplexus est. Res Romanas minus diligenter persequitur. Ex ijs sex primi antiquorum gesta fabulosa ante Troianum bellum continent. In vndecim sequentibus, quæ à bello Troiano ad Alexandri Macedonis Principatum gesta sunt, referuntur. In reliquis autem tribus, & viginti recensentur, quæ vsque ad bellum Gallicum Caij Cæsaris Dictatoris gesta sunt. Huius Historiæ septendecim tantùm libri nobis supersunt: reliqui temporum iniuria periere.

DIONYSIVS. V.

Dionysius Alexandri filius Halicarnassæus, cuius extant libri decem Græcè, & vndecimus malè versus, res gestas ante, & post Vrbem Con-

ditam vſque ad bellum Tarentinum,& Regis Pyrrhi ſcribere aggreſſus eſt. Sed & quæ extant (maiori enim parte caremus) paucis annis poſt duodecim Tabulas finem ſcribendi faciunt. Vixit ſub Auguſto Romæ. Hiſtoriam, & pleraque alia, quæ non extant, ſcripſit. Diligens antiquitatum inueſtigator. Rempublicam Romanam dilucidè ante oculos ponit; quibus initijs, quo ordine, quibus actionibus, quo conſilio, quo euentu ſingula geſſerit, egregiè ratiocinando, recenſet.

TITVS LIVIVS. VI.

TItus Liuius Patauinus, e vico Aponi, calidis aquis celebri, ab Vrbe Condita ad Neronis Druſi obitum, qui fuit Ann. Vrb. DCCXII. Libros Hiſtoriarum conſcripſit. Ex quibus XXXV. tantùm extant, eorum quę ante Pyrrhum, & bellis Punico ſecundo, Philippico, Antiocheno, & Perſico geſta ſunt. Vixit eiſdem Auguſti temporibus; in quibus Hiſtoriæ finis eſt. Libertas maxima, prudentia non parua, dicendi copia maior, quàm diligentia: Ideoq; à Principe Caio, tanquam verboſum, & negligentem, notatum fuiſſe crediderim. Pollio Patauinitatem ei obijciebat. A Quintiliano autem magnopere laudatur, cumq; Herodoto, in concionibus præſertim, comparatur. Ediſcendumq; pueris ſuadet, vt Ciceronis imitatorem.

M. VA-

M. VALERIVS MAXIMVS. VII.

MArcus Valerius Maximus exemplorum nouem libros ſcripſit, in quibus ex omnibus Hiſtoricis exempla in certos locos connectit. Vtilis eſt eo ipſo ordine; & quod ad ſimilem vtilitatem vnicuique vti liceat exemplo. Sed dum ex omnibus elicit, qui ſæpe varij inter ſe ſunt, ſæpe etiam non ſibi conſtat. Melius feciſſet ſi nomina Hiſtoricorum, ex quibus ea deſcripſit, addidiſſet. Tiberij Cæſaris tempore ſcripſit. Mira in eo adulandi ratio.

PATERCVLVS. VIII.

CAius Velleius Paterculus Tiberij Cæſaris etiā temporibus vixit. E fragmento duorum librorum cognoſcimus eum epitomen Hiſtoriarum Romanarum ſcripſiſſe. Pleraq;, imò omnia placent, quòd res ipſæ dignæ ſint, neque à melioribus conſcribantur. Tenuis alioqui verbis, & ordine non ſatis accuratus. Adulationis ſupra quam credi poteſt vitio laborauit; præſertim cum Auguſti, & Tiberij Cæſaris geſta narrauit.

CAIVS PLINIVS. IX.

CAius Plinius Secundus Veronenſis libros triginta ſeptem Hiſtoriæ Naturalis, qui adhuc, licet corruptiſſimi, extant, conſcripſit. Opus varium,

rium, & multiplex, vt est ipsa Natura. In eis quicquid vel Deo immortali, rebusque creatis conueniens est, vel vnquam vsu venit, explicatur. Diligentia maior, quàm dicendi ratio. Vixit sub Vespasiano Principe, Præfectus Classis Misenatium. Obijt sub Tito in Veseui incendio, dum eius caussas indagare vellet. Pleraque alia, quæ periere, scripsit.

PLVTARCHVS. X.

PLutarchus Cheronęus Asiaticus, Traiani, postea Romani Principis, præceptor, vitis insignium virorum scribēdis, res gestas à Græcis, atq; Latinis conscripsit. Rerum, ac sententiarum vbertate magna. Sed, dum singulis plura, quàm ad eorum vitam pertinet, tribuit, Historia sæpius repetita, atq; concisa non assequitur, vt vel ex omnibus discamus, quæ sunt gesta, quo consilio, quo ordine. mirè tamen rerum vbertate vtilis.

TACITVS. XI.

PVblius Cornelius Tacitus, Optimus Historicus, quæ post Augusti obitum vsque ad sua tēpora acciderunt, optima fide, atque diligentia recensuit. Consilia, mores, & rerum gestarum ordinem vsq; ad Traiani Principatum egregiè scripsit. Aulicæ vitæ rationem, in Aula Palatina Domitiani,

mitiani, Neruæ, atq; Traiani Principum ipse diu versatus, eleganter explicauit. Stylus magis grauis, quàm elegans, asper enim, parumq; duriusculus est, atq; à Latinæ linguæ candore discedens. Si melioris tamen reipublicę res gestas conscripsisset, proculdubio haberet Liuius æmulum, paulo Dionysio, & Sallustio inferiorem. Periere autem libri aliquot.

FRONTINVS: XII.

SExtus Iulius Frontinus stratagematum libros conscripsit, in quibus ex omnibus Historijs exẽpla, in certos locos distincta, enumerat copiosè, & magna cum vtilitate; licet pleraq;, librariorum errore, ineptè sint repetita. Neruæ, & Traiani temporibus vixit.

PLINIVS IVNIOR. XIII.

CAij Plinij Cæcilij Secundi iunioris, seu alterius, Romanorum Ducum gesta nobis supersunt. Is, vt elegantia Romana haud mirabilis est, ita propter magnitudinem materiæ valde nobis vtilis; licet non semel erret, & pleraque dicendo omittat. Floruit sub Traiano; Tacito amicissimus.

SVE-

SVETONIVS. XIV.

CAius Suetonius Tranquillus duodecim Cæſarum vitam potius, quàm Hiſtoriam conſcripſit, quæ ab alijs quærenda eſt. Hic eorum mores, domeſticas res, ac publicas magna diligentia, ordine certo, atque perpetuo ſcripſit. Stylo alioqui tenui, & qui grammaticum magis, quàm Hiſtoricum ſonet. Vixit ſub Adriano Principe, cuius etiam epiſtolarum magiſter fuiſſe dicitur.

APPIANVS. XV.

APpianus Alexandrinus Sophiſta, Ægyptius natione, ſub Adriano Imperatore, duobus & viginti libris, alià ratione, quàm cæteri, Hiſtorias Romanas proſecutus eſt. Prouinciarum deuictarum ordinem ſecutus, res geſtas in ſingulis prouincijs enumerat. Item bella ciuilia, quæ extant: Regium, Italicum, Hannibalicum, & alia, quæ non extant: Punicum tertium, Syriacum, Celticum, Hibericum, Mithridaticum, Parthicum extant, malè conuerſa. Multis in rebus leuis, multa etiam omittit: Sed diligenter legendus, quòd pleraque ex Hiſtorijs his accreperit, quæ perierunt.

ÆMILIVS PROBVS. XVI.

AEmilius Probus eleganter Græcorum Ducum, & Punicorum, atque Catonis maioris vitam, breuiterq; conſcripſit.

LVCIVS FLORVS. XVII.

LVcij Flori, qui eiuſdem Adriani Imperatoris Principatu vixit, epitome duplex extat: altera Liuij, nimis conciſa, carpit enim quędam inſigniora; vtilis tamen in his, quæ ex Liuio amiſimus: altera rerum Romanarum, quatuor libris diſtincta: Quæ declamatoris mihi, non Hiſtorici videtur. Dum ſingula bella deſcripſit, in ſingulis ineptus eſt.

IVSTINVS. XVIII.

IVſtinus Pij Imperatoris tempore floruit. Is Trogi Pompeij librorum epitomen eleganter conſcripſit. Externarum nationum poſt hominum memoriam res diſertè enumerat; ordine non ita exacto. Rerum Romanarum mira ieiunitas; atque vt ex quadam oratione apparet, odium non leue.

DION. XIX.

DIon e Bythinia, Vrbe Nicæa oriundus, Aproniani filius, iterum Conſul ſub Alexandro Se-

uero Principe fuit. Is iussu Seueri Imperatoris Rerum Romanarum ab initio Vrbis Historiam scribere aggressus, eam vsque ad Alexandri, Mammææ filij, Imperatoris tertium Consulatum libris octoginta perduxit. Ex quibus priores sex, & triginta, & posteriores viginti tres nobis desunt. Pręclarè autem nobis actum est, quod Ioannis Xiphilini Constantinopolitani monachi Epitome, ex quadraginta quatuor posterioribus Dionis libris confecta, superfit; quæ vitas Imperatorum omniũ, excepto Pio, continens, non modicum auxilium rebus cognoscendis præbet. Ipse, vt dixi, Asiaticus est, in concionibus plus nimio loquax. Narratio verò satis diligens est; multaq; Lectores docet, à Latinis prætermissa.

HERODIANVS. XX.

HErodianus Alexandrinus grammaticus, Apollonij, etiam grammatici, filius, & discipulus, libros octo Historiæ Romanæ Principum sui temporis Græcè confecit, ab obitu Marci Aurelij ad Gordiani minoris initium. Imperatorum singulorum actiones, & gesta diligenter, & certo ordine enumerat. Concionibus gaudet, sed breuibus. Acumine, breuitate, & sententiarum grauitate Sallustio comparandus. Si meliorum temporum res tanto ordine, & ea copia scripsisset, inter Græ-

cos

cos Historicos, qui Latina memoriæ mandarunt, Principem locum proculdubio obtinuisset.

De Iulio Capitolino, Aelio Lampridio, Trebellio Pollione, Flauio Vopisco, Aelio Spartiano, & Vulcatio Gallicano, qui vno ferè tẽpore, sub Diocletiano, & Constantino Magno Imperatoribus, Romanorum Principum vitas conscripsere, vix habeo quid dicam: Adeo temporum iniuria, & librariorum negligentia sunt mutili, & corrupti. Ex his tamen, quæ extant, facilè colligere possumus eos, pro temporum conditione, satis diligentes in historia conscribenda fuisse. Sed rerum dispositio, qua hi vsi sunt, minus apta; stylusq; tenuis: Pleraq; etiam dicenda omittunt; multis ineptè, quæ ad rem nihil, vel parum faciunt, additis. Et, cum breuitati studere conantur, in nimiam verbositatẽ incidunt, minuta quæque prosequentes. Nobis tamen chari esse debent, cùm eorum temporum meliores scriptores non habeamus.

IVLIVS CAPITOLINVS. XXI.

IVlius ipse Capitolinus omnium Principum Romanorum vitas in duas partes distinctas, priorem Diocletiano Augusto, posteriorem Constantino Imperatori conscripsit. Sed solummodo extãt Pij, Marci, Veri, Pertinacis, Macrini, Albini, duorum Maximinorum, trium Gordianorum, Maxi-

mi, & Balbini: Reliquæ periere. Ipſe citatur à Flauio Vopiſco in Probi Imperatoris vita.

LAMPRIDIVS. XXII.

TItus Ælius Lampridius, eiſdem Diocletiani temporibus, Romanorum Imperatorum vitas explicauit. Commodus, Heliogabalus, Alexander, nobis tantùm ſuperſunt. Reliqua non extant. Citatur à Flauio Vopiſco in Probi vita inter eos, qui Romanorum Principum vitas ſcripſere.

POLLIO. XXIII.

TRebellius Pollio ſub Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus, Conſtantio Cæſari, patri Magni Conſtantini, omnes Imperatores, qui à duobus Philippis vſque ad fratrem Quintillum fuerunt, tam claros, quàm obſcuros, vt in Aureliani vita refert Flauius Vopiſcus, ſcripſit. Deeſt à Philippis ad Valerianum; nam quod extat, ab eo exordium habet.

FLAVIVS VOPISCVS. XXIV.

FLauius Vopiſcus ſub eiſdem Principibus ad Celſum quendam vitas eorum Principum conſcripſit, qui ab obitu Claudij, & eius Fratris Quintilli fuerunt vſque ad initium Imperij Diocletiani.

ni. Scripſit paulo ante bellum, quod cum Perſis geſſit Maximianus. Extant omnia, ſed librariorum errore deprauata.

SPARTIANVS. XXV.

LVcius Ælius Spartianus, Diocletiano Imperatore, omnium eorum qui non ſolùm in Romano Imperio Principum locum tenuere, Auguſtiq; appellati ſunt, verùm etiam illorum, qui vel Cæſarum nomine, vel quolibet alio genere, ſiue in famam, ſiue in ſpem Principatus venere (vt eius verbis vtar) vitas enarrauit, Galerio, & Conſtantino Cæſaribus iam creatis. Adrianus, Ælius Verus, Iulianus, Seuerus, Niger, Caracallus, & Geta tantùm extant. Reliqua nobis deſunt.

GALLICANVS. XXVI.

VVlcatius Gallicanus, qui etiam eiſdem temporibus Imperatorum vitas ſcripſit, nobis penè totus perijt, Auidij Caſſij vita tantum excepta.

FLAVIVS EVTROPIVS. XXVII.

FLauius Eutropius ſub Valentiniano maiore vixit: minus quidem elegans; ſed cum ex Liuio, & Salluſtio res, nobis nunc ignotas, decerpſerit; & omnem Hiſtoriam Romanam breuiter ab Vrbe

Condita

Condita vsq; ad Iuliani Principis mortem libris decem persequatur, magni à nobis fieri debet.

AMMIANVS. XXVIII.

AMmianus Marcellinus, vt ipse de se loquitur, Græcus miles, & in Latino sermone, qui suo tempore corruptissimus erat, parum versatus, Latinè Historiam Romanam scribere aggressus est, ab obitu Domitiani ad Valentis Imperatoris, sub quo vixit, interitum, libris vno & triginta; ex quibus priores tredecim nobis desunt. Vbi ad temporum suorum Historiam, quæ libris, qui extant, continetur, deuenit, diligentissimè, atq; optima fide scripsit. Verùm adeo duro, aspero, incompto, & planè barbaro sermone, vt vix quid dicat consequi possis. Librariorum quoq; errore mutilus est, & deprauatus. Vtilis tamen est, vbi intellexeris; nam ea scribit, quæ meliores autores non habent.

VICTOR. XXIX.

SExtus Aurelius Victor, vir Consularis, breuiter ab Augusto ad Theodosij senioris mortem, sub quo vixit, Imperatorum vitas memorię mandauit. Nonnulla alia præterea prosecutus est.

SEXTVS RVFVS. XXX.

QVid de Sexto Rufo dicam vix habeo. Vsque eo concisus est, vt nullam habeat Historiæ similitudinem. Victorias Prouinciarum Populi Romani breuiter persequitur, enumeratis locis, ac Ducibus: Tenui alioqui, & planè corrupto stylo. Vixit sub Valentiniano maiore.

OROSIVS. XXXI.

PAulus Orosius Hispanus, indignus Historici nomine, nonnulla, ex Eutropio,& Floro excerpta, collegit. Primæ illi partes in Religione Christiana laudanda,veterumq; superstitione exploden da. Vixit sub Honorio Principe, Augustini, cuius discipulus fuit, temporibus.

ZOSIMVS. XXXII.

ZOsimus Gazæus, seu Ascalonita, Græcè septem libris, quorum vltimus integer, cum pleraq; alia in cæteris desint, Historiam Romanam temporum suorum, seu à Constantino ad sua tempora conscripsit. Vixit Theodosij minoris Imperatoris temporibus; Gothis,alijsq; barbaris Italiam, & cæteras prouincias Romanas vastantibus. Ipse totus in Christianæ Religionis pietate oppugnanda; Principibusq; Romanis,qui & initiati fuerant, lace-

lacerandis versatur. Ideo, sæpe falsa scribens, indignus est Historici nomine, à quo amor, & odium abesse debent, vt veritati locus sit. Vtilis tamen est, quòd pleraq; aut ab alijs non scripta, aut temporum iniuria amissa, persequitur.

PROCOPIVS. XXXIII.

PRocopius Rhetor Cæsariensis, e Palestina oriundus, Iustiniani temporibus vixit; Belisarij, præstantissimi Ducis, à secretis. Omnibus eiusdem expeditionibus, quæ multæ fuerunt, interfuit. Bellorum Gothici, Italici, tribus, Persici, duobus, Vãdalici totidem libris Historias optima fide Græcè conscriptas, nobis reliquit. Diligens ipse est in scribenda Historia: Verum mediocri stylo, ac planè naturali dictione, quæ Asiaticæ propior est, quàm Atticæ; ipse enim Asiaticus fuit. Conciones, & epistolas quasdam breues interponit, haud prorsus in eo genere ineptus.

AGATHIVS. XXXIV.

AGathius Scholasticus Smyrnæus quinque libris res Iustiniani Principis, eiusq; Ducum, Belisarij, & Narsis, in Italia, Africa, Perside, & apud Byzantium gestas, post Procopium scripsit. Stylo tenui, & crebris interpositionibus confuso.

Ve-

Verùm vtilis eſt, quòd ea proſecutus ſit, quæ meliores ſcriptores non habent.

IORNANDES. XXXV.

IOrnandus Gothus Epiſcopus omnium temporum chronicon potius, quàm Hiſtoriam ſcripſit, ab Vrbe Condita ad Iuſtiniani Imperatoris tempora. Stylus barbarus eſt; verùm Hiſtoria vtilis, quòd multa, ab alijs omiſſa, proſequatur.

MARCELLINVS. XXXVI.

MArcellinus Comes Vir Clariſſimus Chronica, ſeu Annales ſcripſit ab obitu Valentis vſque ad Iuſtiniani annum Imperij viceſimum. In his breuiter illorum temporum Hiſtoriam, ſeu potius Commentarium, eſt ſatis diligenter complexus.

BEDA. XXXVII.

BEda Anglus Chronica, ſeu annales ſcripſit à mundi initio ad Imperatorem Leonem Iconomachum, cuius ætate vixit. Cùm ad tempora ſua deuenit, latius res explicauit. Diligens, & pius ſcriptor.

PAVLVS DIACONVS. XXXVIII.

PAulus Foro-iulienſis Longobardus, cognomine Varnefridus, Diaconus, octo Hiſtoriarum

libros Eutropio addidit; ab obitu Iuliani Imperatoris ad Leonis Iconomachi Constantinopolitani Principis Imperium. Satis diligens in his, quæ literis mandauit. Verùm tenui, & quasi barbara dictione. Pleraque etiam dicenda omittit. Vixit Caroli Magni Imperatoris temporibus.

ANASTASIVS. XXXIX.

ANastasius Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius, Vir, pro temporum conditione, Græcis, & Latinis literis eruditus, ex Theophane Isauro, & Nicephoro Patriarcha Constantinopolitano, Græcis scriptoribus, inepto, & planè barbaro stylo, verùm optima fide, & diligentia Historiam decerptam Latinè conscripsit, à CHRISTI NATALI ad Michaelem seniorem, cognomine Rangalos, Constantinopolitanum Imperatorem. Nobis valdè charus esse debet, quod ea, quæ nec meliores, nec peiores scriptores habeant, literarum monumentis tradiderit.

ZONARA. XL.

IOannes Monachus Constantinopolitanus, ex Ordine Sancti Basilij, cognomento Zonara, qui olim Byzantij Magnus Drungarius, & Protosecretarius Impp. Alexij, & Ioannis Comnenorum fuit, Historiam vniuersam Græcè, à mundi primordio

mordio vsque ad obitum Alexij Comneni Constantinopolitani Imperatoris, sub quo ipse vixit, tribus; quorum primus agit de rebus Iudaicis ab exordio mundi vsq; ad Hierosolymitanum excidium; alter Historiam Romanam, ab Vrbe Condita vsque ad Constantinum Magnum Imperatorem breuiter complectitur; tertius Imperatorum res gestas, à Constantino Magno vsq; ad obitum Alexij Comneni continet; tomis conscripsit. Omnia ante Constantinum ineptè, & parum diligenter (de rebus latinis loquor) explicata. A' Constantino Imperatore deinceps vtilis est, & quòd eæ res diligenter enarrentur, & quòd meliores scriptores non habeant.

Hi ergo sunt quadraginta rerum Romanarum veteres scriptores, & hi quidem meliores ex his, quos temporum iniuria nobis reliquos fecit. Ex quibus plerique ordine certo, atq; perpetuo omnem Historiam Romanam complexi sunt. Nonnulli autem eodem ordine quasdam eius illustriores partes sunt persecuti. De quibus quid nostræ ætatis doctissimi, simulq; eruditissimi viri sentiant, quæ ipse ex eorundem ore didici, iam videre potuisti. Porrò autem ex reliquis antiquis Marcum Varronem, Marcum Tullium, Cornelium Nepotem, Messalam, Solinum, Strabonem, Melam, Pedia-

Pedianum, Gellium, Censorinum, Macrobium, Sextum Pompeium, & plerosq; alios: Item ex Ecclesiasticis Eusebium, Diuum Hieronymum, Rufinum, Prosperum, Socratem, Theodoretum, Sozomenum, Cassiodorum, Theodorum, Euagrium, & Nicephorum hoc loco omittendos censeo, & in alias classes reijciendos; quòd aliam exquirant dicendi rationem. Cùm illi, & si multa ad Historiam Romanã pertinentia scribant, id tamen sic agunt, vt in ea incurrisse potius, quàm narrare instituisse videantur: Hi verò res Ecclesiasticas magis conscribentes, Romanas minus diligenter prosequuntur. De quibus etiam, vt de superioribus feci, grauissimorum hominum iudicium propediem ad te mittam.

FINIS.